
Çiğdem Maner
Tur Abdin'de Güneşin İzinde
Resimleyen
Meryem Tanrıkulu
DEPARTMENT OF STATE
UNITED STATES OF AMERICA

KMKD tarafından 2018-2019 arasında yürütülen 'Mardin'deki Süryani Somut Olmayan Kültürel Mirasının Belgelenmesi ve Yaygınlaştırılması' Projesi, ABD Dışişleri Bakanlığı himayesinde Büyükelçiler Kültürel Koruma Fonu (AFCP) desteği ile gerçekleşmiştir.

Mardin ve çevresinde yürütülen bu proje ile hedeflenen;

1. Süryani toplumunun inşa etmiş olduğu mimari mirasın belgelenmesi, mevcut sorunların tespit edilerek korunması için gereken önlemlerin belirlenmesi,
2. Somut olmayan Süryani kültürel mirasının belgelenmesi,
3. Süryani kültürünün tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

Detaylı bilgi için: **www.intangiblesyriac.org**

Yapı ziyaretleri, çalıştaylar ve yayınlar içeren bu proje, ABD Dışişleri Bakanlığı himayesinde Büyükelçiler Kültürel Koruma Fonu (AFCP) tarafından desteklendi. Bu yayının içeriği ABD Hükümeti'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

Kültürel Mirası Koruma Derneği (KMKD), Anadolu'da yaşamış toplumların yaratmış oldukları kültürel varlıkların Türkiye'nin zenginliği ve bütün insanlığın ortak mirası olduğu, korunmasının da ortak sorumluluğumuz olduğu inancı ile özellikle ihmal edilmiş, sahipsiz ve yok olmakta olan kültürel varlıklarımızın belgelenmesi, araştırılması, sorunlarının tespiti ve risk analizlerinin yapılarak bilinirlik ve görünürlüklerine katkı sağlamak, korunarak gelecek kuşaklara aktarılması için 2014 yılında kurulmuştur.

KMKD, gerçekleştirdiği saha çalışmaları ile koruma alanında uzman mimar, inşaat mühendisi, arkeolog, sanat ve mimarlık tarihçileri ile yerinde inceleme, belgeleme ve araştırmalarına dayalı hazırladığı raporlarla risk altındaki kültür varlıklarımızın korunması için acil müdahale gerekliliğini vurgular, rapor içerikleri ile koruma alanındaki ilgili kişi, kurum ve kuruluşlara sağlıklı ve bütüncül bilgi aktarmayı hedefler, korunmaları için yöntem ve öneriler geliştirir.

KMKD, risk altındaki kültürel varlıklarımızın değerinin anlaşılması ve korunabilmesi için gereken bilgi, beceri ve uzmanlığın gelişmesi, paydaşların katılımı, öğrenme ve eğitim, eğitim içerikleri geliştirme, kültürel mirasın yorumlanması ve tarihi alanların yönetimi konularında koruma alanında çalışmalar yapan kişi, kurum ve kuruluşlarla ortak projeler yürütür.

KÜLTÜREL MİRASI KORUMA DERNEĞİ
ASSOCIATION FOR THE PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE

Çiğdem Maner (1971, Berlin) Almanya'da Berlin, Münih ve Heidelberg Üniversitelerinde Proto ve Ön Asya Arkeolojisi, Klasik Arkeoloji ve Asuroloji okudu. Doktorasını Heidelberg Üniversitesi'nde tamamladı. 2005'ten beri Koç Üniversitesi'nde Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nde öğretim üyesidir. Tur Abdin'e olan aşkı 1998'de bir ziyaret ile başlamıştır ve halen devam etmektedir.
Akademik yayınların yanında çocuklara yönelik arkeoloji kitapları ve romanlar yazmaktadır.

Meryem Tanrıkulu (1987, Fransa) Doğa Yönetimi ve Koruması - Peyzaj Mimarlığı bölümlerinden mezun oldu. 2014'te İstanbul'a yerleşti. Çocuk kitapları resimliyor.

Tur Abdin'de Güneşin İzinde

Çiğdem Maner

Resimleyen
Meryem Tanrıkulu

ISBN: 978-605-06335-2-8

Yayımlayan: KMKD

Proje Koordinatörü: Başak Emir

Grafik uygulama: Meryem Tanrıkulu

Yardımlarından dolayı
Eliyo Eliyo, **Metin Ezilmez**, **Mihayel Akyüz**, **Selahattin Bilirer** ve **İshak Ergün**'e
teşekkürü bir borç biliriz…

Ayla on buçuk yaşında ve doğduğundan beri Mardin'in Diyarbakırkapı Mahallesi'nde yaşıyor. Yenişehir'den kalkan dolmuş eski Mardin'e çıkan yokuşu tıngır mıngır tırmandığında, tepede hemen sol tarafta kalan mahalledir Diyarbakırkapı Mahallesi. Burası Müslümanlarla Hristiyanların yan yana yaşadığı mahallelerden biridir.

Ayla, annesi, babası, neneleri ve dedeleri en azından 250 yıldır bu mahallede iki katlı ve avlulu, Mardin'e özgü bir taş evde oturuyorlar. Süryani ve Ermeni komşuları da en az o kadar zamandır aynı yerde yaşıyor. Yani en az 250 yıldan beri süren dostluklar da hem çok eski hem de bir o kadar değerli. Mardin geleneklerine göre komşuluk ilişkileri çok önemlidir. Yardımlaşma, bayramlaşma, taziye, düğün ve yemek davetleri bu komşuluk ilişkilerine birkaç örnektir.

Haziran ortasında Mardin'de sıcakların başlamasıyla Mardin Ovası'nın tarlalarındaki buğdaylar da biçilmeye başlanır. Gündüzleri ovayı hafif sarı-gri bir toz bulutu kaplarken, gece karanlığında köy evlerinin seyrek ışıkları sonu görünmeyen bir denizin kayık ve gemilerini andırır. İşte bu sebepten, Mardinliler Mezopotamya Ovası'na Mardin Denizi adını vermiş olmalılar.

Yazları hem Mardin'de hem de ovada, evlerin avlularında ve damlarında taht olarak adlandırılan yazlık yataklar kurulur. Akşam yemekleri de avlularda yenir. Bunun için avlular temizlenip, sandalyeler çıkartılır, sofralar donatılır ve gerekli tüm hazırlıklar tamamlanır.

İşte yine böyle bir yaz günü, okulların tatil olmasıyla beraber mahallenin tüm çocukları sokaklarda toplanmıştı. İri taşlarla döşeli sokakların kenarındaki gölgelerde kediler uyuklarken, kimi çocuklar futbol oynuyor, kimileri de sohbet ediyordu.

Gölgeli bir köşede, sırtlarını taş evin serin duvarına dayamış Ayla, Gevargis, Leyla ve Yusuf, Ayşe Öğretmenin verdiği yaz ödevlerini tartışıyorlardı. Dördü de beşinci sınıfı bitirmiş, sonbaharda altıncı sınıfa başlayacaklardı.

Ayla, "Ayşe Öğretmen yine çok ödev verdi. Hem üç tane kitap okuyacağız, hem özet çıkartacağız hem de sözlü tarih yapacağız. Tüm yazı ödevle mi geçireceğiz? Oyun ne zaman oynayacağız!" diye sitem etti.

"Bize de öğretmen çok ödev verdi. Ama biz kitapları kendimiz seçebiliyoruz ve özet istemedi. Onun yerine üç ayrı kompozisyon konusu verdi," dedi Gevargis ve şikâyet edercesine yüzünü elleriyle kapattı.

Yusuf, "Ayla, sözlü tarih nedir?" diye merakla sordu.

Ayla ile aynı sınıfta, sıra arkadaşı olan Leyla atıldı: "öğretmen Mardin'in kültürel çeşitliliğini, dinlerini, dillerini, tarihini, âdet ve göreneklerini araştırmamızı istedi. Bunun için de Mardinli birini seçip, röportaj yapıp yaşadıklarını kayıt edeceğiz. Biz Ayla ile Süryaniler hakkında yapacağız," dedi.

Gevargis gülümseyerek "Süper!" dedi. "Çok kolay, ben size yardımcı olurum. Zaten Süryaniyim, herkesi tanırım."

“Annem bugün babamla Midyat’a gitti ve bir şey olursa aramam için telefonu bana bıraktı. Sözlü tarihin ne olduğunu araştıralım,” dedi Ayla ve cebinden cep telefonunu çıkarttı. Gevargis, Leyla ve Yusuf, Ayla’ya yanaşarak pür dikkat telefonun ekranına bakmaya başladılar.

Ayla elindeki akıllı telefona bakarak “Arkadaşlar, internette sözlü tarih hakkında çok bilgi varmış!” dedi. Parmağını ekran üzerinde kaydırarak bir sitede yazanları yüksek sesle okumaya başladı:

“O zaman sorular hazırlamamız gerekecek. Ben de size katılmak isterim,” dedi Yusuf. “Ayrıca hep beraber yaparsak daha eğlenceli olmaz mı?” diye sordu.

“Bensiz zaten yapamazsınız” dedi Gevargis. “Ben tüm Süryanileri tanıyorum, hem onları nasıl konuşturacağımı da biliyorum,” dedi ve Leyla’ya göz kırptı.

Ayla'nın yüzü güldü, yanaklarındaki çiller ve kızıl kıvırcık saçları güneşte parlıyordu. "Sanırım bu yaz düşündüğümden daha güzel geçecek," dedi.

"Bu akşam Stockholm'den kuzenim Gabriel gelecek," dedi Gevargis. "Ailesi Mardin'den İsveç'e göçmüştü, Gabriel orada doğdu ve orada okula gidiyor ama hem Türkçesi hem de Süryanicesi çok iyidir. O da bizimle aynı yaşta. Temmuz'da Mor Gabriel Manastırı'ndaki yaz okuluna katılacak. amcam ve yengem Mardin ve Süryani kültürünü iyice tanımasını istiyor ve yaz okuluna katılmadan bir hafta bizimle kalacak. O da bize katılır."

Ayla, "O zaman herkes bu akşam beş soru hazırlasın, yarın sabah saat 9'da burada buluşalım. Not almak için herkes kalem defter getirsin. Gevargis sen de kime gideceğimizi düşünür müsün?" diye rica etti.

PASTANE

Sabah tam 9'da dört arkadaş ve Gevargis'in kuzeni Gabriel aynı sokakta buluştular. Şimdiden çok sıcaktı. Köşedeki fırından taze ekmek, mahlepli ve susamlı kurabiye kokuları geliyordu. Gevargis elini yanındaki mavi gözlü, kumral oğlanın sağ omzuna koyarak:

"Bu kuzenim Gabriel," dedi.

Gabriel, "Merhaba. Stockholm'de oturuyorum," dedi ve elini uzattı; Ayla, Yusuf ve Leyla ile el sıkıştı.

Ayla'nın gözü Gabriel'in boynundaki gümüş kolyeye ve ucundaki zarif haça odaklandı. "Kolyen çok güzelmiş," dedi hayranlıkla.

"Babam kuyumcu, bunu bana vaftizimde yapmış. Boynumdan hiç çıkartmam. Telkâri tekniğiyle kendi eliyle yapmış," dedi Gabriel.

"Gerçekten çok güzelmiş," diye yineledi Leyla.

Gevargis, "Annem hepimizi öğlen yemeğe çağırdı. Saat 1'de bize gideriz," dedi.

Yusuf gülümseyerek, "Harika, umarım beni düşünerek erok ve sembusek yapar," diye atıldı.

"Gevargis, sözlü tarih için kime gidiyoruz?" diye sordu Leyla.

"Komşumuz Meryem teyzeye gideceğiz. Dün akşam bizdeydi, sözlü tarih çalışmasından bahsettim. Yarın saat 10'da gelin," dedi.

Ayla, Leyla ve Yusuf aynı anda "Onu ben de tanıyorum," dediler.

Fırıncı, çocuklara yanaştı ve bir tepsi üzerine dizilmiş taze kurabiyelerden uzattı: "Geçen yıl vefat eden ninemin en sevdiği kurabiyelerdi bunlar. Bugün birinci yılı anısına kurabiye yaptım. Alır mısınız?"

Çocuklar, leziz kurabiyelerden birer tane alırken "Allah rahmet eylesin," dediler. Fırıncı, tepsideki kurabiyeleri hem sokakta yürüyenlere hem de kapı kapı dolaşıp evlerdekilere dağıtmaya başladı.

Ellerinde kurabiyelerle Mardin'in ana caddesi olan Birinci Cadde'ye indiler ve sokak aralarından merdivenleri inmeye başladılar. Mardin'de arabaların geçebildiği sadece iki cadde vardır. Yenişehir'den çıkan yokuş Birinci Caddesi'ne bağlanır. Şehrin üst kısmında geçen bu yol Savurkapı Mahallesi'nin altından sağa kıvrılıp Yeni Yol Caddesi'ne bağlanır. Ara sokaklarda ise evlere ulaşmak için yüzlerce merdiven bulunur.

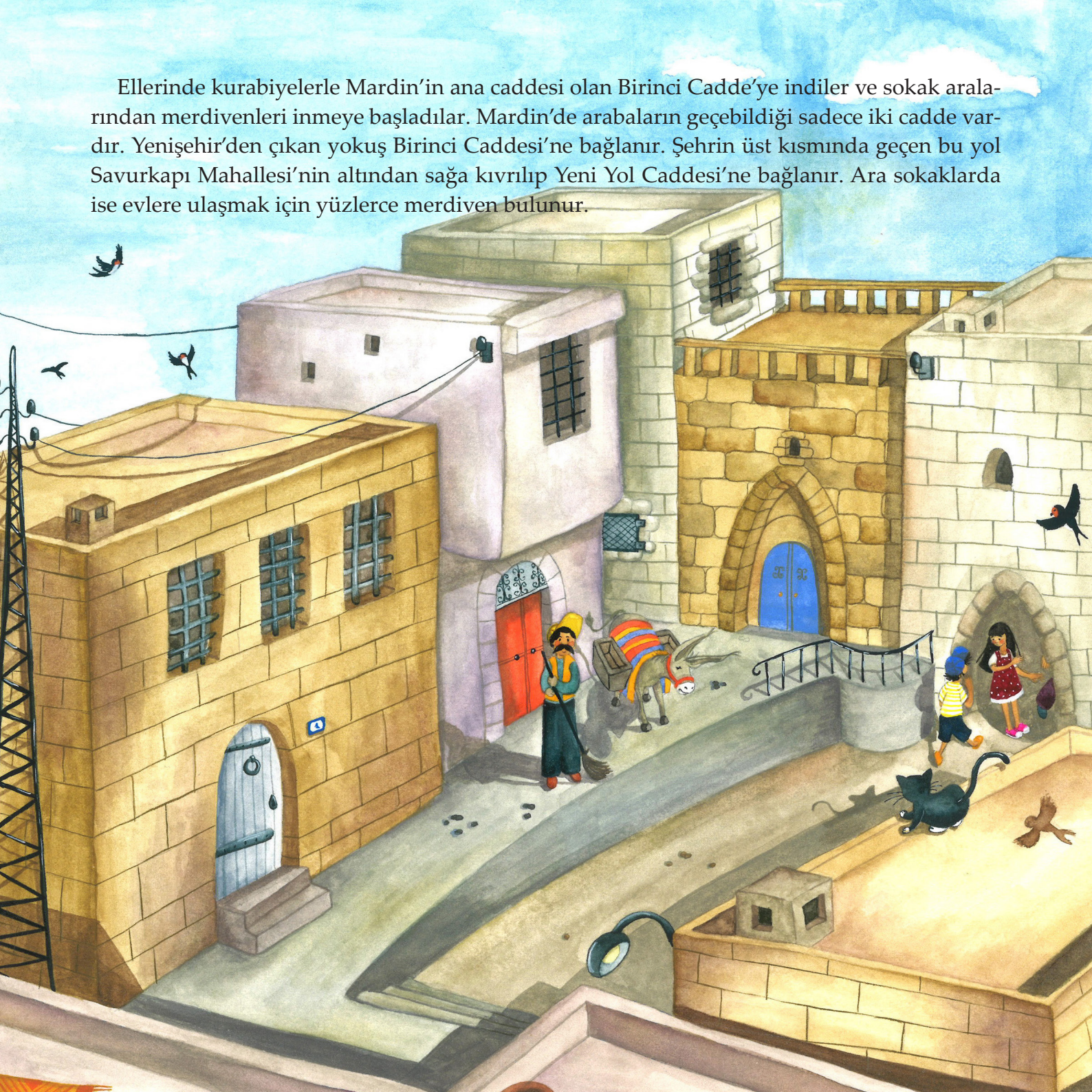

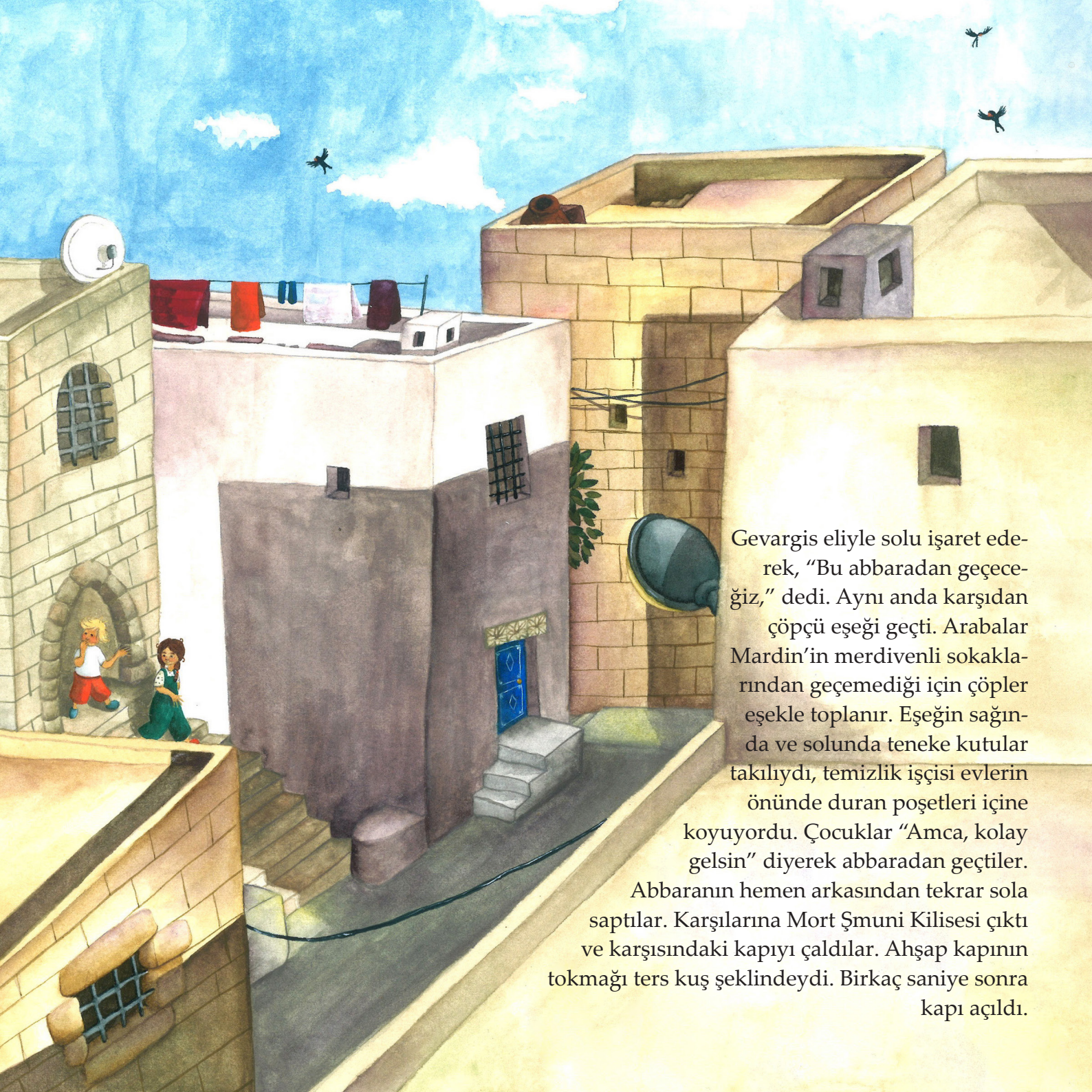

Gevargis eliyle solu işaret ederek, “Bu abbaradan geçeceğiz,” dedi. Aynı anda karşıdan çöpçü eşeği geçti. Arabalar Mardin’in merdivenli sokaklarından geçemediği için çöpler eşekle toplanır. Eşeğin sağında ve solunda teneke kutular takılıydı, temizlik işçisi evlerin önünde duran poşetleri içine koyuyordu. Çocuklar “Amca, kolay gelsin” diyerek abbaradan geçtiler. Abbaranın hemen arkasından tekrar sola saptılar. Karşılarına Mort Şmuni Kilisesi çıktı ve karşısındaki kapıyı çaldılar. Ahşap kapının tokmağı ters kuş şeklindeydi. Birkaç saniye sonra kapı açıldı.

“Hoş geldiniz çocuklar. Hepiniz içeri girin,” dedi Meryem teyze.

Çocuklar peş peşe evin avlusuna girdiler. Hepsi sarılıp Meryem teyzeyi öptü. Meryem teyzenin evinin terası ve revaklı eyvanı ovaya doğru açılıyordu ve manzarası dillere destandı. Avluda birkaç güvercin dolaşıyordu. Avlunun ortasında ahşap masanın üzerinde bardaklar, limonata ve kurabiyeler hazırlanmıştı.

“Meryem teyze niye zahmet ettin!” dedi Ayla.

“Kızım, zaten kırk yılda bir geliyorsunuz. Gabriel hoş geldin. Ne zaman döndün? Annen ve baban da geldi mi?” diye sordu.

“Hayır, gelmediler Meryem teyze. Temmuz’da gelecekler. Ben Mor Gabriel’deki yaz okulu için geldim,” dedi.

“Aferin oğlum, iyi yapıyorsun. Kültürünü ve köklerini iyice tanı ve bil. Kültürümüz çok kadim, zengin ve derin,” dedi Meryem teyze. “Buyurun, oturun. Benim saat 12’de çıkmam gerekiyor, isterseniz başlayalım. Gevargis bana ne yapacağınızı anlattı. Soru hazırladınız mı?” diye sordu. Çocuklar başlarını salladılar.

“Meryem teyze,” diye başladı Ayla. “Süryani kültürünü nasıl tarif edersin?”

“Kızım, bu kolay bir soru değil. Ama cevaplamayı deneyeceğim. Türkiye’de Süryaniler günümüzde Mardin, Midyat, İdil, Adıyaman ve Diyarbakır’ı kapsayan geniş bir bölgede yaşıyorlar. İstanbul’da yaşayanlar da var tabii. Örneğin oğlum Habib Yeşilköy’de oturuyor. Ama Mardin’i sorarsan buradaki tüm kültürler birbirinden etkilenmiştir. Yan yana ve iç içe yaşamaktan birçok geleneğimiz birbirine benzer.

Süryanilerin çoğunluğu Hristiyan’dır ve biz ibadet için kiliseye gideriz. Bebekler arındırılmak için doğduktan sonra, genelde iki ay içerisinde vaftiz edilir ve bunun kutlaması yapılır. Bir Süryaninin hayatındaki ilk önemli kutlamadır. Dini bayramlarımız ve oruç dönemlerimiz Müslümanlarınkilerden farklı zamanlardadır. Biz Büyük Kıyam Bayramı’nı, Yaldo’yu ve daha birçok Süryani bayramını kutlarız. Oruç dönemlerimiz de bu bayramlarla ilişkilidir. Müslüman komşularımız her bayramda bize oturmaya gelirler, biz de onların bayramlarında onlara kutlamaya gideriz. Her zaman birbirimize taziyeye gideriz, karşılıklı düğünlere de katılırız,” dedi ve bardaklara limonata doldurmaya başladı. “Yusuf herkese kurabiye ikram eder misin?” diye ekledi.

Leyla, “Sen Süryanice biliyor musun?” diye sorunca Meryem teyze cevap verdi:

“Mardin’de bize öğretmediler. Arapça ve Türkçe bilirim. Ama Midyat’taki Süryaniler Süryanice bilir. Köylerde yaşayan Süryanilerin çoğu Kürtçe de konuşur. Midyat’ın köylerindeki Süryanilerle de konuşmanız gerekir. Ayrıca papazla yani bizim tabirimizle abune ve metropolit ile de sözlü tarih yapmanız gerekecek. Hem Deyrulzafaran’a hem de Mor Gabriel’e mutlaka gidip metropolit, rahip ve öğretmenlerle görüşmelisiniz. Onlar size önemli bilgiler verecektir.”

“Düğünlerimiz farklı dedin Meryem teyze. Kendi düğününü anlatabilir misin? Daniel amca ile nasıl tanıştınız?” diye sordu Yusuf. Meryem teyzenin yanakları kızardı ve gülümsedi.

“Kurabiyeler nefis olmuş Meryem teyze!” dedi Gabriel.

Meryem teyze anlatmaya devam etti:

“Daniel amcanızı nişanda tanıdım ve ilk bakışta ondan çok hoşlandım. Nişan, isteme aşamasında yapılır ve nişan için Daniel’in ailesi bize geldi. Annem oturma odasını bir hafta boyunca o gün için hazırladı. Oda temizlendi, koltukların kılıfları değişti, mihraptaki ve takalardaki taş süsler fırçalandı, camlar silindi ve gümüşler parlatıldı. Bana da Halep’ten getirilen özel ipeklerden elbise dikildi. Geleneğimize göre nişanlarda din adamı da olur ve ilahiler okur. O gün bize yüzük takıldı. Annem nişan için önceden özel bir çörek hazırlamıştı. Papaz ve iki sağdıç ellerini bu çöreğin altına koydular ve adeta bir yarışma yapıyormuş gibi çöreği kendilerine doğru çekerek birer parça kopardılar. Sonra da espri olsun diye kimin en büyük parçayı kopardığına baktılar. Bu önemli bir gelenektir.”

“Çörek kırmanın özel bir anlamı var mı?” diye sordu Ayla.

“Aylacığım, önemli bir noktaya değindin. Evet, var. Çörek evliliğin daim ve bereketli olması için kırılır. Nişandan üç ay sonra nikâh kıyıldı” diye sözlerini bitirdi Meryem teyze.

“Bence telkâri sanatını da ödevinize ekleyin. Süryani kültürünün önemli bir parçasıdır. Eskiden telkâriyi Ermeni ustalar da yapardı, ama cemaatleri azalınca Süryani ustalar öne çıktı. İsterseniz yarın dükkâna, Daniel amcanıza uğrayın. O size detaylı bilgi verir, hem dedesinden kalan eski kuyumculuk aletlerini de görürsünüz.”

“Çok iyi fikir!” dedi Ayla.

“Birer kurabiye daha alın,” dedi Meryem teyze ve tepsiyi uzattı. Çocuklar kurabiyelerini alıp Meryem teyzeyi öptüler ve kapıdan çıktılar.

“Meryem teyzenin evindeki yazmalar ne kadar güzel. Bence yazmacılığı da ödevimize eklemeliyiz,” dedi Leyla. “Çok iyi fikir,” dedi Ayla.

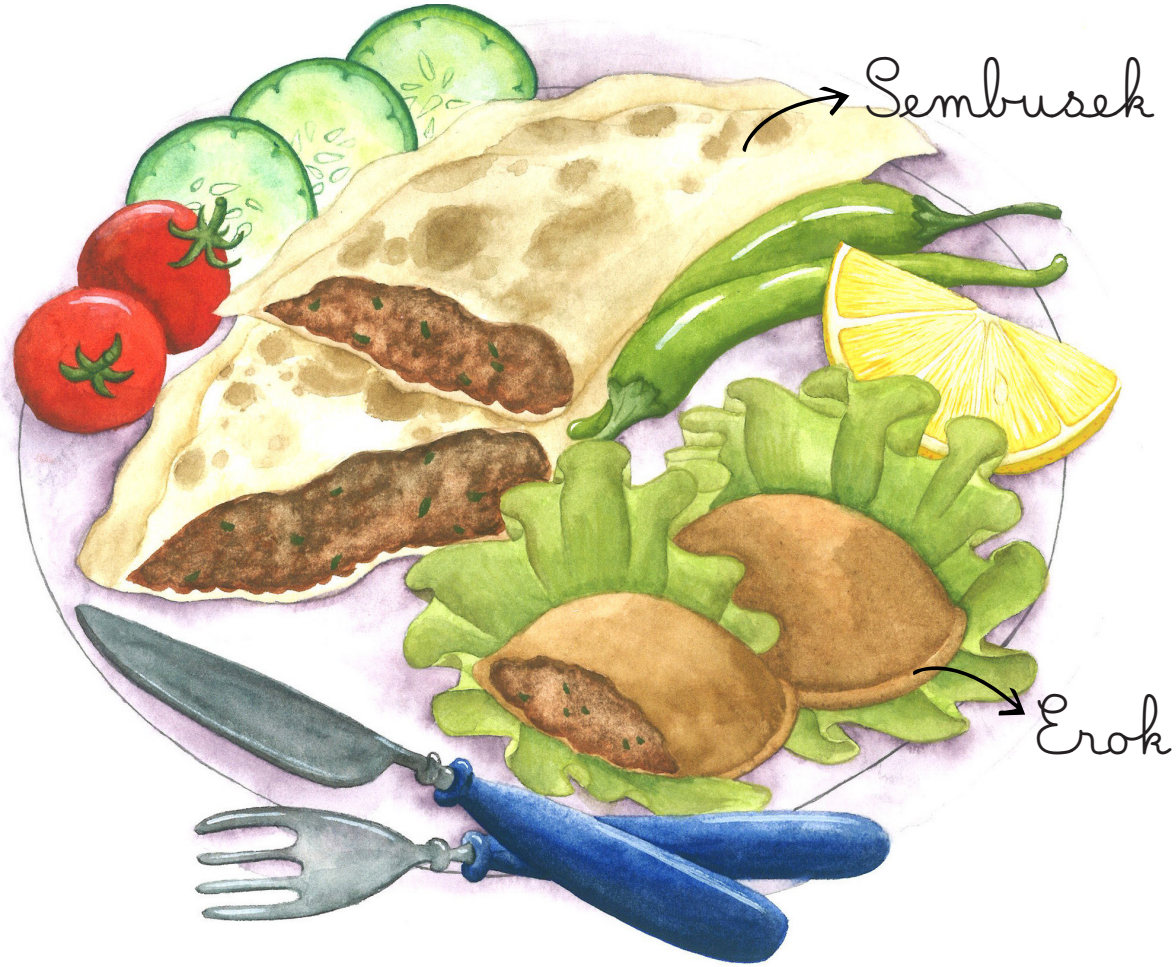

“Annem bizi öğle yemeğine bekliyor,” dedi Gevargis. Mardin’in taş kaplı sokaklarından, cumbalı evin önünden geçerek, sohbet ede ede Gevargis’in evine yürüdüler.

Eve girdiklerinde Gevargis’in annesi sofrayı kuruyordu. Sofrada salata, erok, sembusek, köfte, zeytinyağlı fasulye ve patates kızartması beyaz tabaklara dizilmişti. Çocukları her zamanki sıcak gülüşüyle karşıladı.

“Hoş geldiniz çocuklar. Hemen oturun, her şey hazır. Sizlere ayran ve limonata da yaptım,” dedi.

Gevargis, “Anneciğim, yemekten sonra abuneyle konuşmak istiyoruz, o yüzden Kırklar Kilisesi’ne gideceğiz.”.

Annesi, “Hemen yiyip çıkarsınız. Size kek de yaptım,” dedi ve “Keki yanınızda götürün, abune ile beraber yersiniz,” diye ekledi.

Çocuklar sofraya oturdu. Evin kedisi Gevargis’in kucağına atlayıp bacaklarının arasına yerleşip mırıldamaya başladı. Gevargis’in annesi de çocukların arasına oturup onlarla beraber yemek yemeye başladı. Yemekten sonra çay içerken, çocuklar heyecanla şimdiye kadar neler yaptıklarını ve öğrendiklerini anlattılar.

Ayla takaya yanaşıp taşa işlenmiş güvercini dikkatlice inceledi. “Güvercinin Süryani kültüründe bir anlamı var mı?” diye sordu. “Onu sen araştırıp bulacaksın!” dedi Gevargis’in annesi. Takanın rafında duran kolyeyi eline aldı. Kolye zencefil, mahlep, kehribardan ve minik gümüş uçlardan oluşuyordu. “Aaa! Ne kadar güzel… Bu nedir?” diye sordu Ayla.

Gevargis’in annesi gülümseyerek, “Bu benim bebeklik kolyem,” dedi “Eskiden bebekleri doğduktan sonra kundağa sarıp korumak için kırk gün boyunca çıkartmazlarmış. Bu sırada güzel kokmaları için de bu kokulu kolyeleri takarlarmış. Bak hâlâ mis gibi kehribar ve zencefil kokuyor. Ucunda gördüğün takılar da bebekleri koruma amaçlı, korkularının ve ağlamalarının azalması için. Kültürümüzde önemli bir gelenektir. Bu kolyelere çocuk parfümü de denir.”

“Bunu da ödeve ekleyeceğim, fotoğrafını çekebilir miyim?” diye sordu Ayla ve kolyeyi kokladı.

Gevargis’in annesi, “Tabii ki. Gel, senin boynuna takalım senin fotoğrafını ben çekeyim,” dedi.

Ayla kolyeyi boynuna taktı ve Gevargis’in annesi de bu anın fotoğrafını çekti.

Yusuf saate bakarak, “Haydi, çıkmamız gerekiyor. Abune’yi bekletmeyelim,” dedi.

Gevargis’in annesi sofradaki keki, altındaki tabakla birlikte beyaz bir beze sararak Ayla’nın eline verdi ve “Abune’ye ve Melfono’ya sevgilerimi iletin,” dedi.

Öğle sıcağında merdivenleri çıkarak, Uzun Çarşı’ya girdiler. Tonozlu küçük dükkânlarda her türlü şey satılıyordu. Satıcılar küçük tabureler üzerinde dükkânların önünde oturuyorlardı ve aralarında sohbet ediyorlardı. Çocuklar, Bakırcılar Çarşısı’ndan geçerken çekiç sesleri ile ritim tuttular. Eski bakırlar satan bir dükkânda sepetin içinde ters kuşlu kapı tokmakları duruyordu. Ayla bir tanesini eline alıp incelemeye başladı. “Ne kadar güzel, ağır ve büyükmüş. Keşke hâlâ yapılsalar,” dedi ve sepete geri koydu.

Baharatçıların olduğu sıradan geçerken her dükkândan ayrı koku yükseliyordu. Baharatçı dükkânının kapı çerçevesine iplere dizili kurutulmuş kırmızı biber ve patlıcan asılmıştı.

Tezgâhlarda bıttım, badem ve defne sabunu, çeşitli baharatlar ve bitki çayları bulunuyordu. Manavlar mevsimin tüm meyve ve sebzelerini tezgâhlara dizmişlerdi. Manavları geçtikten sonra merdivenlerden Birinci Cadde'ye çıkıp sola saptılar. İkinci yoldan sağa dönerek Kırklar Kilisesi'nin anıtsal kapısına vardılar.

Avluya girdiklerinde ağaçların gölgesi köşelere düşüyordu, bir görevli bahçeyi yavaş yavaş süpürüyordu. Kilisenin bahçesinde sakin ve dingin bir atmosfer vardı. Hemen girişin solunda bulunan abunenin evine girdiler.

Abune ahşap bir divanda oturuyordu, elinde bir kitap ile onları selamladı: "Hoş gelmişsiniz çocuklar! Nasılsın Gevargis?"

"İyiyim, teşekkür ederim. Bunlar arkadaşlarım Leyla, Ayla ve Yusuf, bu da kuzenim Gabriel. Abune, biz yaz ödevi için Süryani kültürü hakkında sözlü tarih çalışması yapıyoruz. Sizden Süryani kiliseleri ve kültürü hakkında bilgi alabilir miyiz?" diye sordu.

Ayla da elindeki keki uzatarak "Gevargis'in annesi size sevgilerini gönderdi Abune," dedi.

Abune "Oooo çok teşekkür ederim. Daha sonra hep beraber yeriz. İsterseniz medreseye geçelim. Orada konuşalım," diyerek keki masanın üzerine koydu ve evin yanında bulunan medreseye geçtiler. Medresede ders yeni bitmişti, çocuklar dağılıyordu. Melfono sınıftaki masaları yerlerine itiyordu.

“Çocuklar, sizi melfonoyla tanıştırmak istiyorum. Size araştırmanızda yardımcı olacaktır. Melfono Süryanicede öğretmen anlamına gelir,” diye ekledi abune ve melfonoya dönerek kısaca çocukların ödevinden bahsetti.

“Hoş geldiniz çocuklar. Buyurun, sıralara oturun” dedi melfono ve eliyle sıraları gösterdi. “Size seve seve yardımcı olurum,” dedi. Abune dışarı çıktı.

“Nereden başlayayım?” diye sordu melfono.

Yusuf hemen “Mardin’de kaç kilise var?” diye soruverdi.

“Mardin’de yirmiden fazla Süryani kilisesi var. Bunun yanında Ermeni ve Keldani cemaatine ait kiliseler de bulunuyor. Tur Abdin bölgesinde ise seksenden fazla köyde kilise ve manastır mevcut. Bildiğiniz gibi, Mardin tarih boyunca çeşitli kültürlerin bir arada yaşadığı özel bir yer olduğundan tüm bu değişik kadim kültürlerin izlerini görebiliyoruz.

Leyla, “Manastır ve kilise arasındaki fark nedir?” diye sordu.

“Çok önemli bir soru,” dedi melfono. “Manastır bir nevi medresedir, yani hem eğitimin hem de ibadetin yapıldığı bir mekândır. Kilise ise sadece ibadet için kullanılır. Beraber kısaca bizim kiliseyi gezelim mi?” dedi.

Girişin sağında dikdörtgen bir teknenin içinde ince mumlar yanıyordu. Sarı kireç taşından yapılmış kilisenin içinde güzel tatlımsı bir koku vardı. Sunağın önü yazmalı bir perde ile kapalıydı. Perdenin sağ köşesinde küçük bir çan takılıydı. Kilisede hem sağda hem solda banklar duruyordu. Aralarından da sunağın önüne yürünüyordu. Çocuklar yan yana banklara oturdular. Melfono da ortalarına oturdu ve anlatmaya başladı:

“Kırklar Kilisesi’nin asıl adı Mor Behnam ve Kızkardeşi Saro Kilisesi’dir. 12. yüzyılda Kırklar Kilisesi olarak değiştirilmiştir. Kilise 6. yüzyıla ait bir yapıdır. On iki adet kalın ve kemerli sütun üzerinde kurulmuş, tavanı ise kesme taşlardan örülmüştür. Kilise birçok kere restore edilmiş. Bu gördüğünüz kitabeler Süryanice yazılmış, restore ettirenlerden ve yapılan harcamalardan bahsediyorlar.”

Leyla kutsal bölümdeki sunağı göstererek, “Melfono, bu nedir?” diye sordu.

Melfono ise “Bu harika bir eserdir. Ahşap bir sunak. Yapılış tarihi maalesef bilinmiyor. Biz buna Süryanicede kduşkudşin deriz,” diye yanıtladı ve çocukları divanhaneye davet etti. Kiliseden çıkıp dik taş merdivenlerden üst kata çıktılar.

Divanhanede ahşap işlemeli tipik Mardin kanepeleri duvarlara yaslanmıştı. İşlemeler arasında kuş, güvercin, hayatağacı ve çiçek motifleri göze çarpıyordu. Odanın ucunda, pencerenin önünde ise iki adet işlemeli ve sedef kakmalı anıtsal koltuk duruyordu.

Hayat ağacı

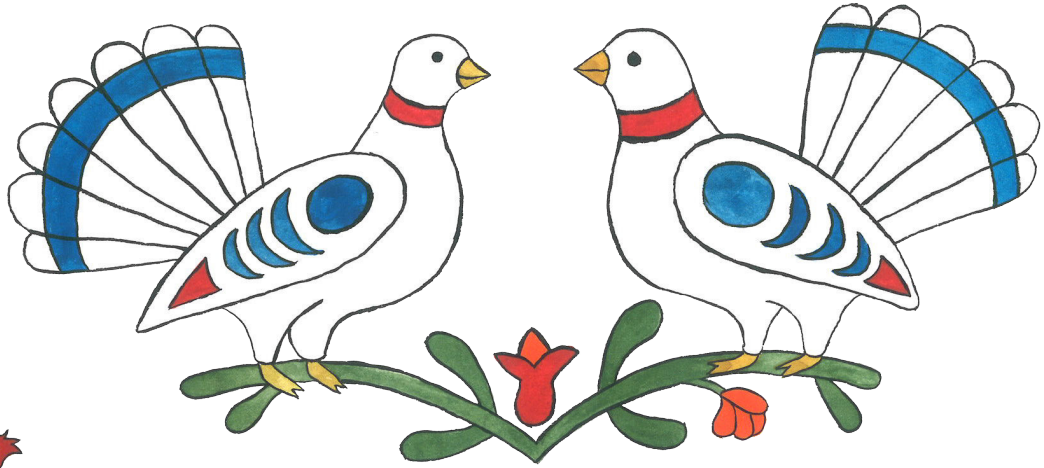

Mardin güvercini

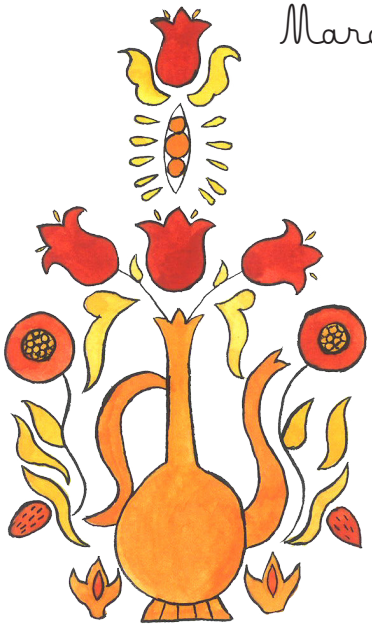

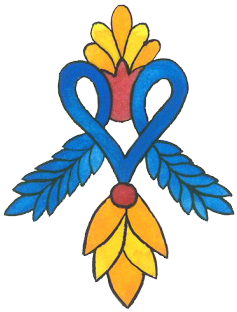

Üzüm

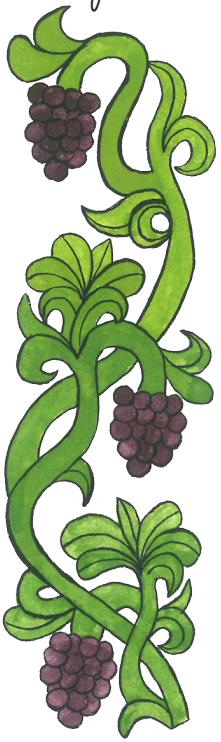

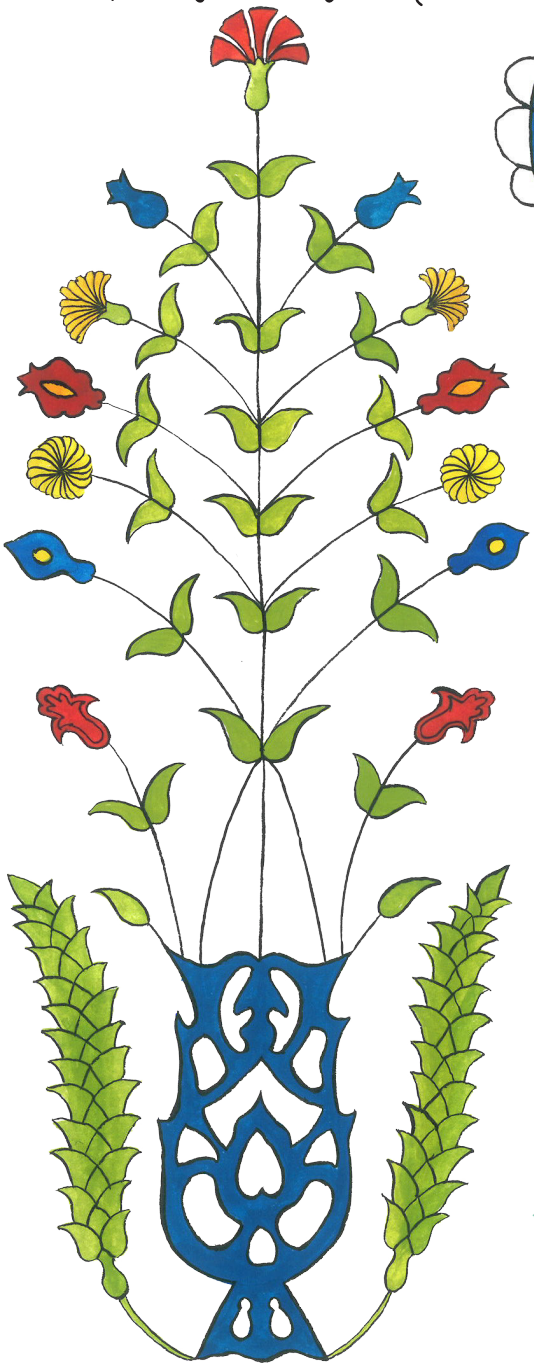

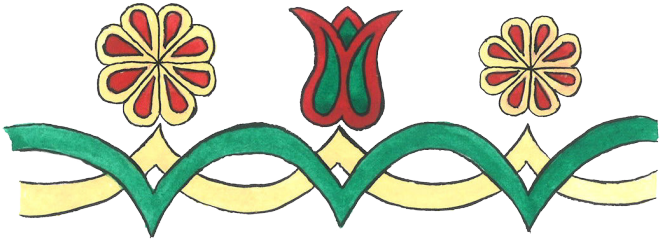

Çocuklar ve melfono kanepelere yan yana oturdular. Abune de buraya geldi ve ortadaki sedef kakmalı koltuğa oturdu. Yardımcılardan biri elinde kolonya şişesiyle herkesi dolaşarak kolonya ikram ettikten sonra, bir başka yardımcı da taze demlenmiş çay getirdi. İkinci bir tepside ise Gevargis'in annesinin yaptığı kek dilimlenip tabaklara konulmuş servise hazır duruyordu. "Burası misafirleri ağırladığımız divanhanedir," dedi abune.

Bu sırada iki kadın ve üç erkek divanhaneye girdiler. Abune ve melfono onları görünce gülümsediler. "Hah köyündeki çalışmalarınız nasıl gidiyor?" diye sordu abune.

"Çok iyi gidiyor. Mor Sobo Kilisesi'nin ölçülerini alacağız ve de drone'la fotoğraf çekeceğiz. Yeni yazıtlar keşfettik, görmek istersiniz diye düşündük. Siz de bizimle gelir misiniz diye sormak istedik," dedi kadınlardan biri.

"Çocuklar, Kültürel Mirası Koruma Derneği'nden proje ekibi Tur Abdin'in köylerindeki kiliselerin korunması için çalışmalar yapıyorlar. Derneğe kısaca KMKD de deniyor. İsterseniz

beraber gidelim, hem sizin ödeviniz de zenginleşmiş olur," dedi melfono. "Çocukların yaz ödevi Süryani kültürü ve sözlü tarih hakkında, sakıncası yoksa onlar da bizimle gelebilir mi? Hem koruma çalışmalarını yakından görürler, iyi olur," diye ekledi.

"Tabii ki, seviniriz. Hem bize çalışmalarımızda yardım ederler. Ölçüler alınacak, drone'la fotoğraf çekilecek, fazladan her ele ihtiyacımız var," dedi koruma mimarı. "O zaman ailelerinizden izin alırsanız, iki gün sonra sabah saat 8'de sizi Cumhuriyet Meydanı'ndan alır, beraber köye gideriz."

Çocukların yüzünden çok heyecanlanmış oldukları belliydi. Gelen grup abune, melfono ve çocuklarla vedalaşıp divanhaneden çıktı.

"Benim de eve gitmem lazım," dedi Ayla. "Akşam tahtı kuruyoruz. Havalar ısındı, evde uyunmuyor. Anneme yardım edeceğim."

"Biz bir haftadır tahtta yatıyoruz," dedi Gevargis. "Dışarıda yıldızların altında uyumak dünyanın en güzel şeyi. Değil mi Gabriel? Stockholm'de de taht var mı?" diye sordu.

Gabriel gülümsedi ve "Tabii ki yok. Olmadığını biliyorsun Gevargis. Taht üzerinde avluda uyumak Mardin'e ait bir kültür. Ben de çok özledim. Bu gece kayan yıldız görene kadar uyumayacağım," dedi.

Yusuf, Leyla, Gevargis, Ayla ve Gabriel konuşa konuşa Mardin sokaklarında yürüdüler. "Yarın sabah kaçta buluşuyoruz ve ne yapacağız?" diye sordu Yusuf.

Ayla programı yapmıştı:

"Yarın Daniel amcaya gidip telkâriyi araştıralım. Müzeye gidip patriklik binasını da görmemiz gerekiyor, ödev için önemli. Leyla, sen fotoğraf makinesini getirir misin? Sen iyi fotoğraf çekiyorsun, yarın bol bol fotoğraf çekersin. Sabah saat 10'da Cumhuriyet Meydanı'nda buluşalım."

Ertesi gün herkes tam 10'da Cumhuriyet Meydanı'ndaydı. Sıcak yaz güneşi Mardin sokaklarını ısıtmıştı. Çocuklar yokuştan yukarı çıkmaya başladılar. O saatte Birinci Cadde'de çok trafik oluyordu; peş peşe dolmuşlar, tur otobüsleri ve arabalar yolu tıkıyordu. Karşıya geçerek sağ yola geçtiler ve Sürür Hanı karşısında, merdivenlerle aşağı inilerek ulaşılan küçük bir dükkâna girdiler.

“Oooooo! Kimler gelmiş, kimler!” dedi Daniel amca. Çocuklar teker teker gidip Daniel amcayı öpüp tezgâhın karşısındaki banka oturdular. “Anlatın bakalım, sözlü tarih çalışması nasıl gidiyor?” diye sordu.
“İyi gidiyor Daniel amca. Daha başlangıcındayız,” dedi Ayla.
O sırada elinde tepsi taşıyan çaycı girdi dükkâna. “Ne içersiniz çocuklar? Reyhani şerbeti?” diye sordu Daniel amca. Çocuklardan ses çıkmayınca da “Oğlum, sen herkese şerbet getir,” dedi.
“Daniel amca, ödevimiz için Süryani zanaatları hakkında da bir bölüm yazmaya karar verdik. Sanırım en önemlisi telkâri. Sen bize telkâri nedir anlatır mısın? Sen bu zanaatı nasıl öğrendin?” diye sordu Ayla.
“Öncelikle telkâri sadece Süryanilere has bir zanaat değil. Ortak kültür mirasıdır ve çok eskidir. Herhalde Sümer döneminden beri yapılan bir zanaattır ve Mardin’de yüzlerce yıldır hem Ermeni hem de Süryani ustalar bu işle uğraşmaktadır. Bu meslek aile mesleğidir, babadan oğula geçer. Ben babamdan öğrendim, o da babasından öğrendi, dedem de yine kendi babasından öğrenmiş. Sizin yaşlarda çırak olarak başladım. Babam bana tüm ayak işlerini yaptırırdı, sonra da adım adım telkâri işini ve kuyumculuğu öğretti. İncecik gümüş veya altın telleri ısıtarak ve sararak değişik motifler oluşturuyoruz. Telkâriden küpe, kolye ucu, şekerlik, çay tabağı gibi her şeyi yapabilirsiniz. Bizim zamanımızda çok değerliydi ve modaydı. Telkâri çok zahmetli ve ince bir iş, herkes yapamaz. Sabır gerektirir. Artık modası da kalmadığı için karşılığı pek yok, herhalde benden sonra aileden kimse devam etmeyecek,” dedi Daniel amca üzülerek.
Tezgâhın altında cam vitrinin içinden kare biçimli taş aletleri çıkarttı ve çocukların eline verdi. “Bunların her biri kalıp. Bunun üzerine altın veya gümüş levha yerleştirilip üzerine ince çekiç ile vurulur, levha kalıptaki şekli alır.” Birini göstererek, “Mesela bu bir çiçek. Sonrasında çiçeğin içi renkli boncuk veya taş ile doldurulur. Bu kalıplar gümüş kâselerde motif oluşturmak için de kullanılırdı. Bunlar aile yadigârı. Müzede sergilemek için benden istediler de vermedim,” dedi.
“Daniel amca, ben de telkâri yapmayı denemek istiyorum. Babam bana henüz öğretmedi. Sen bana öğretir misin?” diye sordu Gabriel.
“Oğlum, öyle bir günde öğrenilecek bir iş değil ama isterseniz hepiniz burada deneyebilirsiniz. Zaten gelen giden de yok, size gösterebilirim. Hem deneyerek ne kadar zahmetli ve zor olduğunu daha iyi anlarsınız” dedi Daniel amca.
Leyla da “Ben de tüm adımları fotoğraflarım!” diye atıldı.
Çocuklar o gün akşama kadar atölyede kalıp çalıştılar. İğnelerin etrafına ince gümüş telleri sararak desenler oluşturmaya uğraştılar. Akşam saat 5’e doğru Daniel amca dükkânı kapatacağı

için, "Önümüzdeki günlerde gelip yaptıklarınızı bitirirsiniz," diyerek çocukları evlerine yolladı. Çocuklar yorulmuştu. "Şimdi kolyemin ne kadar değerli olduğunu daha iyi anladım" dedi Gabriel.

O gece Ayla tahtında yatarken yıldızları ince ince telkâri tellerine benzetti, Gabriel ince gümüş telleri yıldızların arasında sardı, Yusuf evindeki telkâri şekerliğin nasıl yapıldığını ailesine anlattı, Gevargis kuyumcu olmak istediğini açıkladı ve Leyla da çektiği fotoğrafları kardeşlerine gösterdi.

Ertesi gün çocuklar müzenin merdivenlerinde buluştular. Müzenin önündeki arkeoloji parkında ilkokul çocuklarına kazı tekniklerini anlatan bir müze görevlisi duruyordu. Ayla, Yusuf, Gevargis, Leyla ve Gabriel ilk önce Mardin Müzesi'ne girdiler ve her katını yavaş yavaş dolaştılar. Etnografya bölümünde Daniel amcanın bir önceki gün gösterdiği eski kuyumculuk aletlerinden örnekler gördüler. Leyla tüm vitrinlerin detaylı fotoğraflarını çekti. Müzede bina hakkındaki bilgi panolarını okuyup notlar aldılar. Mardin Müzesi'nin bulunduğu bina, Mardin'in taş binalarının ender güzellikteki örneklerindendi. Aslen Süryani Katolik Patrikliği binası olarak yapılmıştı, hemen yanında da Meryemana Kilisesi bulunuyordu. Patriklik binası 1978'de devlet tarafından satın alınmış ve 1998'de müze olarak açılmıştı.

Gabriel, “Bizim hem Deyrulzafaran hem de Mor Gabriel’deki metropolitlerle görüşmemiz gerekiyor. Onlar da sizin sözlü tarih ödeviniz için önemli bilgiler verebilirler. Hem oradaki turlara da katılırız. Dayım Deyrulzafaran’da rahip, bu akşam telefon açıp ne zaman gidebileceğimizi sorarım,” dedi.

“Harika! Çok teşekkür ederiz, çok iyi olur,” dedi Ayla.

Saat öğleye doğru geliyordu ve hava iyice ısınmıştı. “Bugün yemeğe bize gidiyoruz,” dedi Ayla. “Annem bizi birazdan bekliyor, hem Zınnar’daki bahçemizden kiraz getirdiler, onları yeriz. Annem yıkayıp, soğumaları için dolaba koyacaktı,” dedi ve ellerini sevinçle çırptı. Öğle yemeğinden sonra Gevargis’lerin güvercin yetiştiren bir komşusuna gitmeye karar verdiler.

Evin avlusuna girdiklerinde, avlunun kenarlarındaki küçük odaların içindeki kümesler gözlerine çarptı. Güvercinler hem kümeslerin içinde dolaşıyordu hem de ağaç dalları üzerinde dinleniyorlardı. Kuşlar guruldarken çocukların gözüne kümeslerin önündeki gri, beyaz ve kahverengi tüyler takıldı.

“Hoş geldiniz çocuklar!” dedi arkadan bir ses.

“Hoş bulduk Süleyman amca,” dedi Leyla. “Biz güvercinleri merak ettik. Takla atıyorlarmış, doğru mu?”

Süleyman amca, “Evet kızım, tabii ki atarlar. Zaten şimdi onları kafesten çıkartacaktım, görürsünüz,” dedi. Güvercinleri korkutmamak için tel kapıları yavaş yavaş araladı. Güvercinler teker teker dışarı çıkmaya başladı, bazısı hemen uçtu.

“Geri dönmeyecekler diye korkmuyor musun?” diye sordu Ayla.

“Hayır, her zaman geri dönerler. Güvercinler evlerini ve sahiplerini bilir, sadıktırlar. Bakın bu beyaz paçalı güvercin takla atar. Elinizi iki kere çırpın, çırpmanızla beraber takla atar,” dedi Süleyman amca. Yusuf elini çırptı, güvercin hemen takla attı. Çocuklar peş peşe ellerini çırparak güvercine birçok takla attırdılar. Süleyman amca güvercini sakince eline alıp havaya attı. “İyi bakın! Şimdi havada da takla atacak,” dedi. Ve gerçekten güvercin havada da peş peşe takla atmaya başladı. İnanılmazdı!

Çocuklar uzun bir müddet güvercinleri izlediler. Bazısı kanatlarını açıp hızlı hızlı çırparak, özgürlüğünün tadını çıkarırcasına mavi gökyüzünde iyice yükselip, süzülerek uçuyordu.

“Onları her gün uçuruyorum. Bu çok önemli. Gelin, size bir şey göstereceğim,” dedi Süleyman amca. Kafeslerden birinin en arkasında ince samandan yapılmış bir yuvanın içinde yumurtalar ve yumurtadan yeni çıkmış güvercin yavruları vardı.

“Bunlar iki ay sonra kocaman olacak ve sonra da takla atmaya başlayacaklar. Anneleri yarışmada birincilik ödülü almıştı.”

“Cerciş Murat Konağı’na giderseniz orada taştan işlenmiş, Mardin’in en güzel güvercinini görebilirsiniz. Mardin’deki en güzel örneklerden biridir. Şimdi açıktır, bence hemen gidip görün. Leyla da fotoğrafını çeker.”

Yusuf, “Güvercinin Süryani kültüründe anlamı nedir?” diye sordu. Süleyman amca yanıtladı:

“Güvercin günümüzde barışın işaretidir ve Süryani sanatında sık sık rastladığımız bir motiftir. Süryani kültüründeki anlamı ödevin için mutlaka araştır! Mardin taş evlerinde, yazmalarda veya ahşap işlemelerde de süsleme olarak güvercin motiflerine rastlayabilirsiniz. Dikkatlice baktınız mı hiç? Bazı evlerin sütunlarının başlarında iki güvercin vardır, ikili olduğu zaman aileyi simgeler.

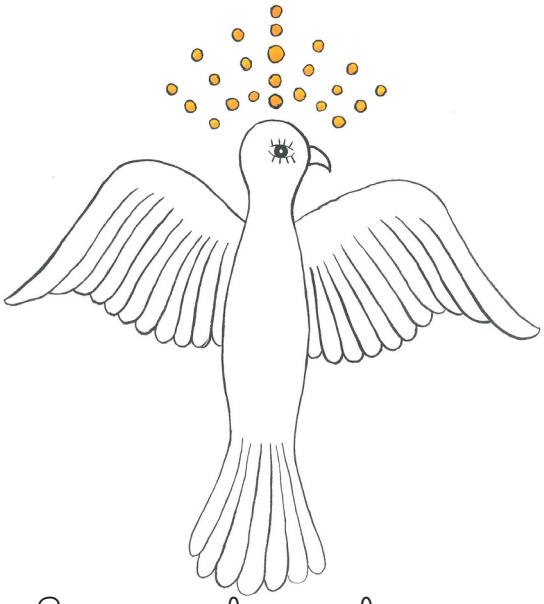

Süryani basmalarında güvercin motifi

Eskiden çarşıda ceviz ağacından camlı çeyiz sandığı yapan ustalar vardı. Ustalar bunların üzerine aile anlamına gelen iki güvercin işlerlerdi. Her kadında bu çeyiz sandığından muhakkak olurdu. Düğünden önce herkes ustalara güvercinli çeyiz sandığı yaptırırdı. Ah ah! Nerede kaldı o zanaatlar. Eski zanaatlarımızı korumalıyız.”

“Benim annemde o sandıktan var. Hatta ileride evlendiğimde bana vereceğini söyledi. Ben güvercinlerin aile anlamına geldiğini bilmiyordum. Akşam anneme anlatacağım,” dedi Leyla.

“Bence Mardin’in en güzel güvercinlerini Sabiha Hanım yazmalara basıyor. Hem Süryani kültürünün de önemli bir zanaatıdır,” dedi Süleyman amca.

“Yazmaların kalıpları nasıl yapılır?” sordu Yusuf.

"Ihlamur ağacından oyulur. Sabiha Hanım'ın tüm kalıpları dedelerinden kalmadır. Kalıplara siyah boya sürüp beyaz örtülere basar. Baskılar kuruduktan sonra da içlerini renklendirir. Çok zevklidir, renkleri çok iyi seçer," diye yanıtladı Süleyman amca.

Çocuklar güvercinlerin başlarını okşayıp, yine yola koyuldular ve Cercis Murat Konağı'na gittiler. Süleyman amcanın dediği doğruydu. Odanın mihrabının üzerinde Mardin'in en güzel güvercinleri işlenmişti. "Haydi, burada hep beraber fotoğraf çektirelim," dedi Ayla. Geçen garsondan, fotoğraflarını çekmelerini rica ettiler. Böylece Mardin'in en güzel mihrabı altında bir anı fotoğrafları oldu.

"Yarın Melfono ile Hah'a gidiyoruz. Sabah saat 8'de Cumhuriyet Meydanı'nda buluşacağız. Çok heyecanlıyım," dedi Ayla.

"Ben de. Hep drone ile çekim yapmayı istiyordum!" dedi Gabriel.

"Yarın görüşmek üzere" dedi Yusuf.

Ayla gece tahtında yatarken takımyıldızları güvercinlere benzetti. Acaba güvercine benzeyen takımyıldız var mıdır diye düşünürken uyuyakaldı.

Sabah Cumhuriyet Meydanı kalabalıktı. Araştırmacılar, melfono ve çocuklar burada toplanmıştı. Merdivenlerin dibinde beyaz bir minibüs bekliyordu.

Koruma mimarı şehrin tepesindeki kaleyi dürbünle inceliyordu. Dürbünü yanında duran Ayla'ya uzattı. "Dürbünle surun her taşı ve her nakışı çok detaylı bir şekilde görünüyor. Sen de bak," dedi. Ayla kaleyi dürbünle incelerken, koruma mimari "Kale 1200 metre yükseklikte kurulmuş ve tüm ovaya hâkim. Mardin'e kaleler şehri de denir. Süryanicede Merde-Merdo kale anlamına gelir ve Mardin adının da Süryaniceden geldiği düşünülmektedir," diye bilgi verdi.

Basma sanatı

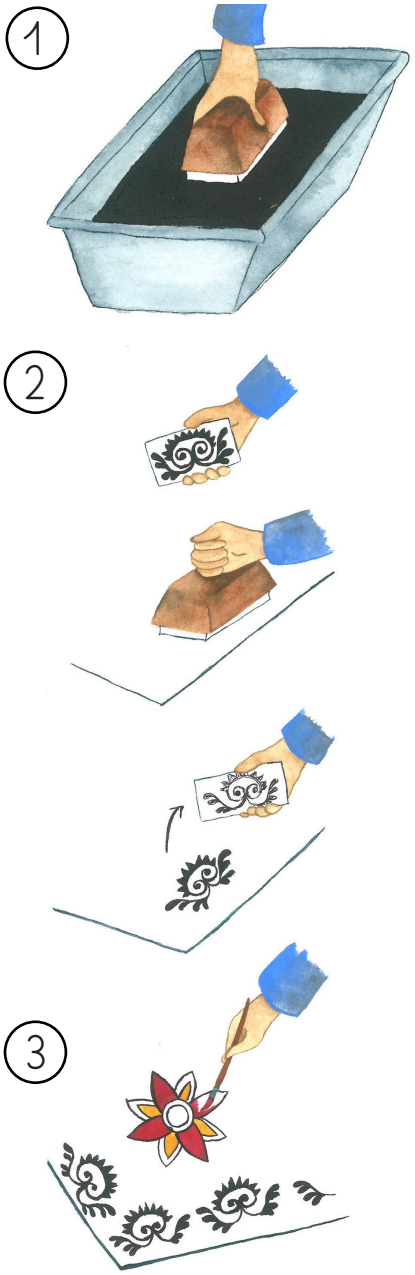

“Herkes geldiyse çıkalım,” dedi kadınlardan biri.

Yolculuk yaklaşık bir buçuk saat sürdü. Ömerli’den geçip Midyat’a geldiler, oradan da yeni adı Anıtlı olan Hah köyüne devam ettiler.

Hah’a vardıklarında sağ taraftaki manastırın önüne park ettiler. Arabadan inip içeri girdiler. Melfono’yu ve yanındakileri gören görevli koşa koşa geldi “Hoş geldiniz melfono, ne büyük onur!” dedi.

“Hoş bulduk,” diye yanıtladı melfono.

Meryemana Manastırı Mardin’de çocukların gördüğü kiliselerden biraz farklıydı. Tepesinde kubbe yerine dört köşeli ve bezemeli bir üst yapı vardı.

Araştırma gurubundan biri çocuklara dönüp, Meryemana Manastırı’nın 3. yüzyılda yapıldığına dair işaretler var. Tur Abdin’in çok önemli manastırlarından biridir. Manastırın içindeki istiridye motifli kubbeyi ve de akantus yaprağı desenli sütunları göstereyim size. Gelin, içeri girelim,” dedi.

“Size yeni bulduğumuz kitabeyi göstermek istiyorduk,” dedi araştırmacılardan bir başkası. Manastırdan çıkıp karşısındaki harabelere doğru yürüdüler. “Bunlar Mor Sobo Kilisesi’nin kalıntıları. Mor Sobo, Tur Abdin bölgesinin en büyük köy kilisesidir ve buranın piskoposluk olduğu düşünülüyor. Bazı bölümleri 6. yüzyıla tarihlenebiliyor. 8. yüzyılda Hah zengin bir

Mor Sobo Kilisesi

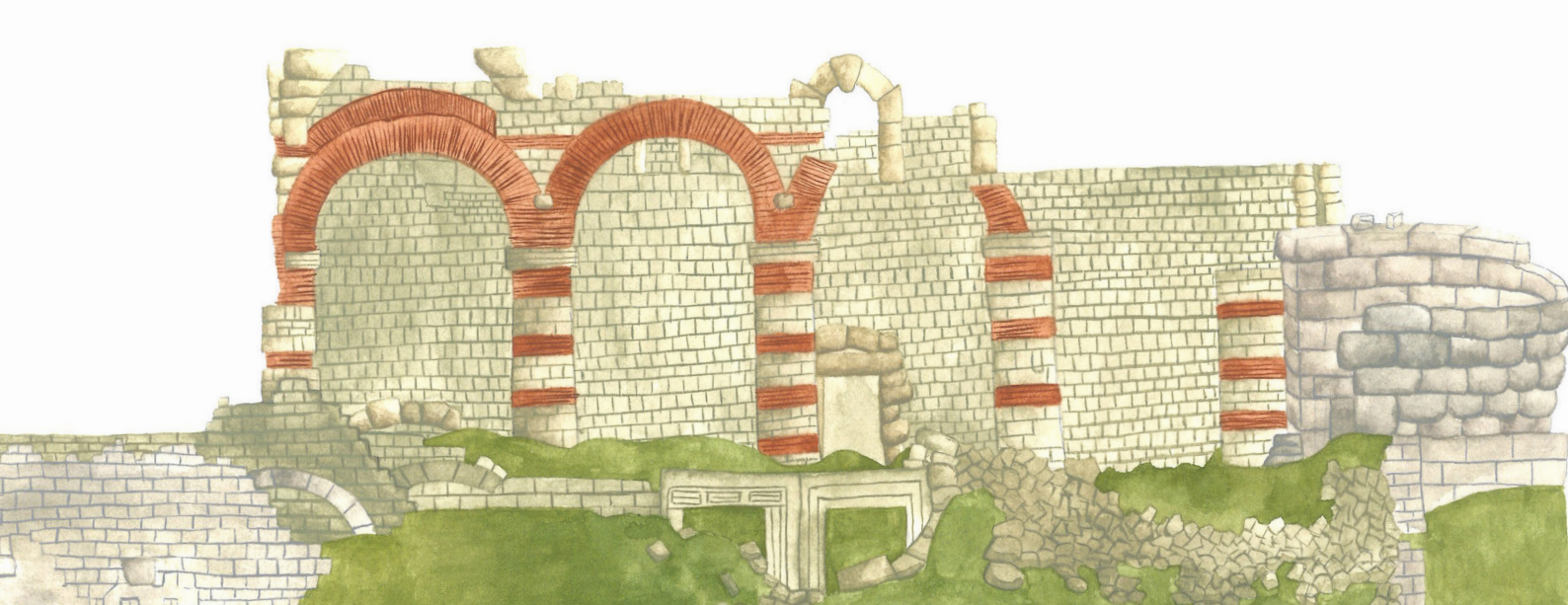

köydü ve çevresinde en azından beş manastır vardı. Tarihi kayıtlara göre 8. yüzyılda birkaç kere deprem geçirmiş ve bazı kısımları yıkılıp sonra tekrar yapılmış. Hatta aynı depremde Urfa'daki büyük kilise de hasar görmüş. Evet, geldik. İşte kitabe burada," dedi ekipten bir kişi.

Ana duvarın içinde kitabe duvar taşı olarak kullanılmıştı. Melfono dizlerinin üzerine çöktü ve başını eğip yazıtı okumaya çalıştı:

"Yazıt Estrangelo ile yazılmış. Bana fotoğrafını çekip yollarsanız size tercüme ederim. Çok önemli bir kitabeye benziyor."

Yusuf, Estrangelo nedir?" diye sordu.

"Süryani alfabelerinin en eskisidir. Süryanice alfabesinden oluşturulmuştur ve MS 1. yüzyıldan beri kullanılmaktadır. Süryanice sağdan sola yazılır ve yirmi iki harften oluşur. Bunların hepsi sessiz harftir. Sesli harfler ise küçük eklerle harflerin üzerinde gösterilir. Biz İncil'i de Süryanice okuruz. Süryanice İsa Mesih'in konuştuğu dildi, Süryaniler ise Hristiyanlığı kabul eden ilk kavimdir," diye açıkladı melfono.

"Günümüzde Süryanice melfono tarafından öğretilir. Fakat hem zor bir yazı olduğu hem de diğer diller insanların hayatında daha ağır bastığı için Süryanice yavaş yavaş kaybolma tehlikesi ile karşı karşıyadır," dedi melfono.

Yanlarından bir çoban koyunları ve keçileri ile geçti. Köyde birçok restore edilmiş eski ev dikkati çekmekteydi. Bunlar yurt dışında yaşayan Süryanilere aitti, atalarına ait evleri restore edip yazları Hah'ta geçiriyorlardı. Melfono'nun geldiğini duyanlar yanına geldi, bazıları evlerine çağırdı ve melfono onlarla evlere doğru yürümeye başladı.

"Evet, çocuklar haydi iş başına! Yapacak çok şeyimiz var. Leyla, sen kilisenin ve bizim çalışmalarımızın detaylı fotoğraflarını çek; Yusuf ve Ayla, siz ölçü almada, Gabriel ve Gevargis siz de bana drone uçurmada yardımcı olun," dedi koruma mimarı.

Tüm gün böyle, çalışarak çabucacık geçiverdi. Günün sonunda Gabriel tek başına drone uçurabiliyordu, Gevargis de drone inerken onu havada yakalıyordu. Çok eğleniyorlardı. Akşama doğru mola verdiler ve Meryemana Manastırı'na geçtiler. Melfono oradaydı, sofra kurulmuştu. Sofrada mercimek çorbası, bahçeden toplanmış taze salatalık, domates ve biberin yanı sıra meyve, taze ekmek, zeytin, pekmez, peynir ve ayran vardı. Hava kararmaya başlamıştı. Görevli melfonoya dönerek:

"Melfono bu gece sizi burada misafir etsek ne kadar iyi olurdu. Yurt dışından misafirlerimiz geldi, kalabalığız. Hem belki çocuklar misafirlerimizle buradaki kültürümüzü gittikleri yere nasıl taşıdıklarını konuşma fırsatını bulurlar," dedi.

Melfono düşündü ve "Ailelerinden izin almamız gerekir," dedi.

Manastırın terasında tahtları kurduk, herkes orada uyuyabilir," dedi görevli.

Çocuklar çok sevinmişti. "Melfono ailelerimizden izin alırız," dediler. Hepsi ailelerine telefon edip Hah'ta, manastırda kalmak için izin aldılar. Ne kadar heyecanlı bir gündü. Hava karardığında görevlinin eşi tahtlara yorgan ve yastık getirdi. Ayla ve Leyla beraber yattılar, yan tarafta ise Gabriel, Gevargis ve Yusuf yatıyordu. Uzun uzun sohbet ettiler.

"Tur Abdin'de Mardin'dekinden daha çok yıldız var. Samanyolu çok net gözüküyor," dedi Yusuf.

"Mardin'de şehrin çok ışığı olduğu için az görünüyorlar. Burada hiç ışık yok, dolayısıyla yıldızlar daha güçlü," dedi Gabriel.

"Evet, Hah köyünde yıldızlar daha parlak ve daha çok. Büyük Ayı takımyıldızı çok net gözüküyor. Belki de yıldızlardan dolayı buraya en büyük kiliseyi yapmışlardır," dedi Ayla.

Ertesi sabah uyandıklarında kahvaltı sofrası kurulmuştu. Kahvaltıda bahçeden domates ve salatalık, ayrıca peynir, zeytinyağı, bal ve pekmez vardı. Ekmekler tandırdan yeni çıkmıştı. Sofranın etrafında yurt dışından gelmiş misafirler de oturuyordu. Ayla yanında oturan bir kadın ile sohbete daldı.

"Yurt dışında nasıl bir yaşam sürüyorsunuz?" diye sordu.

"Buradan giderken hem yeme içme alışkanlıklarımızı hem de sanatımızı götürdük. Köyde yaşarken meyve ve sebzemizi kendimiz ekerdik, dışarıdan pek bir şey satın almazdık. Soframızdan mercimek, nohut, bulgur ve biber eksik olmazdı. Yurt dışına gittikten sonra da soframızdan eksik olmadılar. Süryani kültürü sanatçı bir kültürdür. Birçoğumuz Avrupa'ya gidince kendi sanatını orada devam ettirdi. Benim eşim telkâri ustasıdır, kendi dükkânı var," dedi.

Leyla manastır görevlisinin karısının yanında oturuyordu. "Misafirperverliğiniz için teşekkür ederiz. Çok güzel bir gün geçirdik" dedi.

"Rica ederim kızım. Beğenmenize sevindim."

"Burası gerçekten çok güzel. Günleriniz nasıl geçiyor? Yani burada nasıl bir hayatınız var?" diye sordu Leyla.

"Bizim köy yaşamımız şehir hayatından farklıdır," diye söze başladı kadın. "Küçükbaş hayvanlarla ilgileniriz. Keçi ve koyunların her gün çıkarılması gerekir, ayrıca sütleri sağılır. Tarlalarımızı ve üzüm bağlarımızı çift süreriz. Yoğurt, peynir ve tereyağı yaparız. Güneş bizim için çok önemlidir, bereketimizdir. Kışlık meyve ve sebzeleri güneşte kuruturuz.

Salça ve pekmez kaynatırız, sonbaharda zeytinleri toplarız ve karşıda gördüğün taş değirmende onları sıkıp zeytinyağı üretiriz. Pekmez yapımı bizim için önemli bir gelenektir, kışın en çok tükettiğimiz gıdalardan biridir. Her evde kaynatılır, herkes birbirine yardım eder, zahmetli iştir, ama tadı da bir o kadar güzeldir. Eski geleneklere sadık bir yaşam yaşamaya özen gösteriyoruz."

Leyla ilgiyle dinliyordu, kadın anlatmaya devam etti:

"Başka adetlerimiz de var, örneğin Hano Kritho şöleni. Büyük oruçtan bir gün önce bezden bir bebek yapılır ve köyde gezdirilir. Bez bebek süslenmiş bir kadına benzetilir. Bebek şarkılar eşliğinde evden eve dolaştırılır. Bulgur, mercimek, tereyağı ve yumurta toplanır. Toplanan erzaklardan yine şarkılar eşliğinde geleneksel bir yemek hazırlanır. Sonrasında hazırlanan geleneksel yemekler köyde yaşayan herkesle paylaşılır ve oyunlar oynanır."

Melfono, "Çocuklar, yola çıkmamız gerekiyor," dedi. KMKD ekibinden kadın araştırmacı "Melfono, biz sizlerle gelemeyeceğiz. Envanter çalışmalarımızı henüz tamamlayamadık, biz köyde kalacağız," dedi. Melfono, "Elbette. Siz değerli çalışmalarınıza devam edin. Mardin'de görüşmek üzere," dedi.

Hano Kritho
Bez bebeği

Çocuklar ve melfono herkesle vedalaştıktan sonra minibüse bindiler ve Deyrulzafaran Manastırı'na gittiler. Manastıra vardıklarında Gabriel'in dayısı onları kapıda bekliyordu.

"Hoş geldiniz. Metropolit sizi bekliyor Melfono," dedi rahip. Üzerinde siyah uzun bir entari vardı, başında da siyah işlemeli takkesi. Uzun sakalı hafif ağarmıştı. Gabriel koşarak dayısına sarıldı. "Bunlar arkadaşlarım Yusuf, Ayla, Leyla ve Gevargis. Ayla ve Leyla'nın yaz ödevi Süryani kültürü hakkında, bilgi toplayıp sözlü tarih yapıyoruz. Bize manastırı gezdirir misin Abo Hanna?" diye sordu.

"Elbette Gabrielciğim. Hemen turumuza başlayalım," dedi Rahip Hanna. Deyrulzafaran'ın dışına çıkıp tepelerde mağara gibi görünen delikleri parmağı ile gösterdi. "Bunlar eski inziva yerleridir. Eskiden rahipler ara ara burada inzivaya çekilirlermiş. Şimdilerde ise buralar boş kaldı, ancak bunlar bizim tarihimiz için çok önemli ve korumamız gereken kültürel mirasımızın bir parçası. Geçen günlerde KMKD ekibi de buraya geldi ve buradaki mimari mirasımızın önemini onlara da anlattık ve onlar da bu yapıları incelediler" dedi.

"Buraları çok bereketli topraklardır. Manastırın bahçesinde her türlü meyve ve sebze yetişir. Hem rahipler hem rahibeler bahçenin bakımı ile ilgilenir. Yazın meyveler toplanır, çoğunluğu kış için kurutulur. Üzümler hem kurutulur hem pekmez yapılır. Dışarıdan pek bir şey satın almayız. Bahçenin arkasında bir kasır var. Kasra Süryanicede cennet anlamına gelen Fardayso adı verilmiştir. Patrik 2. Yakup döneminde 1853'te yaptırılmış ve bölgenin en geniş eyvanına sahiptir. Kasrın içinde, dağdan gelen su eyvanın içinden havuza akıyor, bu da bahçe sulamasında kullanılıyor."

Manastıra gelen öğrencilere ne öğretiliyor?" diye sordu Leyla.

"Manastırlarda eğitim çok eski bir gelenek. Köylerde okuma imkânına sahip olmayan öğrenciler manastırda kalır. Gündüzleri Millî Eğitim Bakanlığı'nın okullarına giderler, akşam manastırda Süryanice öğrenirler ve dini eğitim alırlar. Yaz aylarında ise bir kısmı köyüne döner bir kısmı da dönüşümlü olarak manastırda kalır. Son yıllarda Gabriel gibi, yurt dışında yaşayan Süryani ailelerin çocukları için yaz okulları yapılmaya başlandı. İlk önce Süryani dili ve alfabesi öğretiliyor, sonrasında okuma ve yazma," diye cevapladı Rahip Hanna.

Manastırın avlusuna gelmişlerdi. Rahip anlatmayı sürdürdü: "Deyrulzafaran Manastırı'nın adı safran çiçeğinden geldiği söylenir. Bir rivayete göre, sarı renk oluşturmak için taşların arasına sürülen kirecin içine safran katılırmış. Diğer bir rivayete göre, manastırın etrafında safran çiçeği yetiştirilirmiş ve ilaç yapımında kullanılırmış."

Deyrulzafaran'da güneş tapınağı

Dilimli kubbe

Sonra da ekledi:

"Manastırda kiliseler, yemekhane, kabul odası, yatakhane gibi birimler var. Bu manastırda önemli şairler, filozoflar, patrikler ve metropolitler yetişmiştir. Size Şemsi tapınağını göstereyim. Bu merdivenlerden aşağı ineceğiz. Başınıza dikkat edin!"

Taştan yapılmış bir odaya indiler. "Burası manastırdan önce yapılmış. Güneşe tapanların ibadet yeri olduğu söylenir. Tavanı kireç konmadan sıkıştırma yöntemiyle yapılmış, çok farklı bir yerdir."

Tekrar avluya çıktıklarında Rahip Hanna anlatmaya devam etti: "Manastırda üç önemli kilise var. Bunlar Mor Petrus, Meryemana ve Mor Hananyo kiliseleridir. Azizlerin Evi - Beth Kadişe'nin kubbesi taştan ve dilimlidir. Mardin'deki Kasımiye ve Zinciriye medreseleri gibi. Ulu Cami'nin de kubbesi dilimlidir. Terasa çıkalım, size göstereyim."

"Hasankeyf'te de dilimli kubbeler var," diye araya girdi Leyla.

"Evet, El Rızk Camisi'nin minaresinin kubbesi de dilimlidir. Çok zor bir tekniktir ve o dönemin ihtişamını yansıtır," dedi Rahip Hanna. Terasta tahtlar kuruluydu ve buradan manzara olağanüstüydü. Sığırcıklar uçuşuyordu. "Şimdi size patriklerin ve metropolitlerin gömüldüğü yeri göstereceğim. Süryanicede buraya *Beth Kadişe* denir. Bizim geleneğimize göre din adamları ahşap koltuk üzerinde tören kıyafetleriyle oturur halde gömülür." Beth Kadişe'ye indiler.

“Diğer Süryaniler nerede gömülür?” diye sordu Yusuf.

“Onlar yaşadıkları köyün ve şehrin Süryani mezarlığına gömülür. Taş ustaları ailelerin maddi imkânlarına bağlı olarak ve istekleri üzerine çok güzel mezarlar hazırlar. Kıllıt köyünde çok güzel mezar örnekleri var,” dedi rahip.

Avluda yanlarına bir rahibe geldi. “Sizlere ödeviniz için Akitu bayramı’ndan bahsetmek isterim. Küçükken 1 Nisan’da tarlaya giderdik. Sabah kilise çanları çalmadan yola koyulurduk. Yanımızda bir tas götürürdük. Elimizle ekinlere dokunur, avucumuza çiy suyu doldururduk. Sonra nisan çiçeği gibi güzel olalım diye o çiyi yüzümüze sürerdik. Yanımızda götürdüğümüz tası da çiy ile doldururduk. Annelerimiz birazını ılık süte katıp, sütü mayalayıp yoğurt yapıyordu. Çiy toplamanın bereket getireceğine inanılırdı,” dedi. “Ne kadar ilginç, teşekkür ederiz,” dedi Ayla ve hemen rahibenin söylediklerini not defterine yazmaya başladı.

Yanlarına genç bir öğrenci geldi. “Abo Hanna, metropolit sizleri bekliyor,” dedi.

Hep beraber metropolitin bulunduğu odaya gittiler. Melfono, metropolitin yanında oturuyordu.

“Hoş geldiniz çocuklar. Buyurun oturun,” dedi metropolit. “Manastırı beğendiniz mi?” diye sordu.

“Evet, çok beğendik!” dedi Ayla.

“Metropolitin görevi nedir?” diye sordu Yusuf.

“Süryani Ortodoks Kilisesi’nde metropolit, kendi bölgesine bağlı tüm kiliselerden sorumlu olan baş din adamıdır. Metropolitler, Patrikliğe bağlıdır. Patriklik eskiden Antakya’daydı, 20. yüzyılın başında Mardin’deydi, günümüzde ise Şam’da, Suriye’de,” dedi metropolit.

Güneş batmaya başlamıştı. Artık evlerimize gitme vakti geldi,” dedi melfono ve kalktı. Metropolitle vedalaştıktan sonra Rahip Hanna ile vedalaştılar ve minibüsle Mardin’e döndüler.

“Yarın ödevleri yazmaya başlamamız lazım, resimleri de indireceğiz. Ama benim evimdeki bilgisayar bozuk,” dedi Ayla.

“Bendeki çalışıyor. Yarın bize gelin,” dedi Yusuf.

Gevargis, “Öğleden sonra da vakit olursa Daniel amcaya gidip telkârileri bitirebiliriz. Ben telkâriciliği iyice öğrenmek istiyorum. Acaba beni yaz boyunca çırak olarak alır mı?” diye sesli düşündü. Minibüs herkesi Cumhuriyet Meydanı’nda indirdi. Çocuklar evlerine melfono da Kırklar Kilisesi’ne döndü.

Ayla gece damdaki tahtında yatarken ve yüksek sesle yıldızları sayarken uyuya kaldı.

Sabah beş arkadaş fotoğrafları makineden bilgisayara aktardı ve ödevlerini yazdılar. Gab-

riel Stockholm'deki okulunda aldığı tasarım derslerinde öğrendiklerini Ayla'ya öğretti ve yazılarla resimleri birleştirdiler. Ödevin son sayfasına da güvercinli mihrabın altında çektirdikleri fotoğrafı koydular. Ama ödevin henüz başlığı yoktu, Ayla kararsızdı.

Öğleyin Yusuf'un annesi çocuklara bumbar ve biber dolması yapmıştı. Öğleden sonra ödev hazırlamaktan sıkılıp Daniel amcanın atölyesine gittiler. Atölyeye girdiklerinde Gevargis çok heyecanlıydı.

"Daniel amca, ben de senin gibi telkâri ustası olmak istiyorum. Beni yaz tatili boyunca çırak olarak alır mısın?" diye atıldı.

Daniel amca okuma gözlüğünün üstünden Gevargis'e baktı:

"Gevargis kolay iş değil, gece gündüz çalışman lazım. İleride emeğinin karşılığını da alamazsın. Erkenden kalkıp atölyeye gelip çalışman gerekiyor. Ellerin yaralanacak. Ayrıca ilk önce tüm ayak işlerini yapacaksın, onları iyi yaparsan öğrenebilirsin," dedi.

"Daniel amca, ben bunları yapmaya razıyım. Ben de senin gibi usta olmaya karar verdim. Sana ve zanaatına çok hayranım," dedi yalvararak.

Daniel amca çocukların iki gün önce yaptıkları gümüşleri raftan indirdi. Gevargis'in yaptığı çiçeği cımbızla aldı ve dikkatlice inceledi. "Başlangıç için hiç de fena sayılmaz. Senin deden de meşhur kuyumcuydu, belki onun hüneri sana geçmiştir. Madem bu kadar hevesin var, ben de seni kırmak istemem. Hafta başı, pazartesi sabah saat 8'de seni atölyeye bekliyorum. Geç kalma," dedi. Gevargis mutluluktan uçuyordu.

Öğleden sonra atölyede kalıp telkârileri üzerinde çalıştılar ve Daniel amca ile sohbet ettiler. Akşamüzeri dükkâna Daniel amcanın arkadaşı, taş ustası Yusuf Usta uğradı. Daniel amca ile tokalaşıp

banka oturdu. Daniel amca arkadaşını tanıttı:

"Çocuklar, Yusuf Usta Mardin'in en ünlü taş ustalarından biridir. En son İsviçre'de yapılacak Süryani Kilisesi'nin tüm taşlarını hazırlayıp buradan kamyonla gönderdi."

"Aylarca uğraştım, ama güzel oldu, bu kadar emeğe değdi. Yanımdaki çırağa işi öğretmeye çalışıyorum, o da hevesli, öğreniyor. Ama kalpten hissederek yapması gerekiyor. Ancak kalpten yaparsa taşa bakan kişi bu eseri hissedebilir. Bana evlerin restorasyonlarında da yardım ediyor, becerikli kerata!" dedi Yusuf Usta.

"Siz kimden öğrendiniz taş kesmeyi? diye sordu Gevargis.

"Ustalarımız Süryaniydi, onların da ustaları hem Ermeni hem Süryaniydi. Onlardan öğrendik. Ben 8 yaşında başladım. Ama oğullarım öğrenmek istemedi. Kızım istedi, ama bu erkek işidir, dedim ve ona öğretmedim. Şimdi pişmanım, belki de Mardin'in ilk kadın taş ustası olabilirdi," dedi Yusuf Usta. Daniel amcanın yaptığı damla şeklindeki küpeyi eline aldı "Çok güzel olmuş," dedi.

"Bu 22 ayar altın, içinde de ender bulunan damla biçimli akik var," diye açıkladı Daniel amca.

"Damla ne kadar güzel bir motiftir. Taşlara çok sık işlerim," dedi Yusuf Usta.

"Anneannemin evinde de kapıların üzerine damla işlenmiş. Anlamı nedir?" diye sordu Gevargis.

"Damla motifi, Mardin'de ve çevresinde Artuklu döneminden beri kullanılmaktadır. Zinciriye Medresesi'nde en güzel örneğini görebilirsiniz. Hem Hristiyan hem de Müslüman evlerinde sıkça görülen bir semboldür. Bazı Hristiyan ailelerin evlerine haç ve su damlası, bazı Müslüman ailelerin evlerine ise hilal ve su damlası işlenmiştir. Bereketin kutsanması anlamına gelir. Bazen de damlaların içinde ayetler yazar. Bence Beytul Tokmak'taki su damlaları çok güzel işlenmiştir, onları işleyen usta nurlar içinde yatsın dedi.

"Daniel, bu küpeleri kızıma alacağım. Kızım hayatımın anlamı ve bereketi," dedi Yusuf Usta.

"Hayırlı günlerde kullansın inşallah. Ona çok yakışacak" dedi Daniel amca küpeleri alıp bir bez ile dikkatlice silerken, çekmeceden güzel bir kese çıkarıp küpeleri içine koydu. "İyi günlerde, güle güle kullansın," dedi tekrar. Yusuf Usta küpelerin parasını ödeyip, herkesle vedalaşarak çıktı.

"Bu akşam Gabriel ile son akşamımız. Yarın iki haftalığına Mor Gabriel'e gidecek. Babamla onu götüreceğiz, belki hep beraber gidebiliriz," dedi Gevargis.

"Çok iyi fikir! Sıkışırız?" dedi Ayla ve gülümsedi.

"Ayrıca son akşam değil ki. Gabriel manastırdan döndükten sonra gene Mardin'de beraber

olacağız," dedi Leyla.

"Ödevin başlığı ne olacak?" diye sordu Gabriel.

"Yarın söyleyeceğim, hâlâ düşünüyorum," dedi Ayla.

Ertesi gün Gevargis'in babasının arabasıyla Mor Gabriel'e doğru yola koyuldular. Gabriel önde oturuyordu, diğerleri ise arkada sıkışmışlardı. Midyat'ın içinden sağa saparak yola devam ettiler.

"Sol tarafta Mor Abrohom Manastırı var," dedi Gevargis'in babası. "Manastır 5. yüzyılda Mor Hobel ve Mor Abrohom adlı iki rahip tarafından kurulmuş," diye de ekledi.

Yolda Mor Gabriel – Deyrulumur işaretini takip ederek sola saptılar. Uzaktan surla çevrili manastır gözüküyordu. İlk önce nokta gibi görünen yapı yaklaştıkça büyüyordu. Vardıklarında Gevargis'in babası arabayı otoparka park etti. Anıtsal giriş kapısının zilini çaldılar. Kapıyı görevli açtı ve girdiler. Görevli, Gabriel'in elindeki sırt çantasını işaret ederek, "Yaz okuluna mı geldin?" diye sordu. Gabriel onayladı. "Gel seni yatakhaneye götüreyim," dedi. Yusuf ve Gevargis de Gabriel ile beraber gittiler. Gevargis'in babası merdivenlerden çıktı ve kızlara dönüp "Ben de çocukken burada Süryanice dersine geliyordum," dedi. Hatta bana Süryanice öğreten melfono hâlâ burada ailesiyle yaşıyor, sizi tanıştırmak isterim," dedi. Kabul odasına çıktılar ve görevli ile öğretmene haber yolladılar. Gözlüklü, gri, gür saçlı bir bey geldi.

"Mihayel oğlum nasılsın?" dedi ve Gevargis'in babasını kucakladı.

"İyiyim melfono. Yeğenimi yaz okuluna getirdik, oğlanlar onunla yatakhaneye gittiler. Ayla ve Leyla da oğlumun arkadaşları. Süryani kültürü hakkında yaz ödevi hazırlıyorlar," dedi.

"İyi, çok güzel. Sizi kızımla tanıştırayım."

"Çok isteriz melfono" dedi Ayla.

"Nisane, kızım gel. Misafirlerimizle tanış. Nisane benim kızım. Diyarbakır'da üniversitede arkeoloji okuyor. Size manastırı gezdirecek. Biz de Mihayel ile hasret giderelim," diye ekledi.

Ayla ve Leyla, Nisane ile rahibelerin yanına, mutfağa doğru gittiler. Mutfakta büyük bir tencerenin içinde salçalı bulgur ve tepside üzüm yaprakları vardı. Rahibeler sarma sarıyorlardı. "Yaz okulu için yaklaşık altmış öğrenci gelecek, onlar için yemek hazırlanıyor," dedi Nisane.

Ocağın üzerindeki kazanda çorba kaynıyordu. "Ben manastırda büyüdüm. Babam burada öğretmen. Buranın tarihçesini biliyor musunuz?" diye sordu Nisane.

"Hayır, bilmiyoruz," dedi Leyla.

Mor Gabriel Manastarı

"Manastır 397 yılında Şmuel ve öğrencisi Şemun tarafından kurulmuş. Putperestlerin tapınağının üzerine kurulduğu söyleniyor. Manastır kısa zamanda çok ünlenmiş, özellikle Mısır'dan gelen çok sayıda rahip burada kalıyormuş. Ana Kilise ya da diğer adıyla Anastasius, buranın en önemli kilisesi, size orayı gezdireyim. Anastasius Kilisesi, 512 yılında Bizans İmparatoru Anastasius tarafından yaptırılmış. Sunak kısmının arkasında mozaikler var, gelin size göstereyim."

Sunağın yanındaki kapıdan arkaya geçtiler. Nisane eliyle yerdeki renkli taşları işaret ederek, "Bunlar yer mozaikleri. Ayrıca tavan ve duvarlardaki mozaikler de günümüze kısmen ulaşmış. Bakın, sanki mavi gökyüzü, sıcak güneş ve parlak yıldızlar gibi değiller mi?" dedi.

Mor Grabriel.. Tavan ve duvar mozaikleri

Mor Grabriel.. Tavan ve duvar mozaikleri

"Tur Abdin'in güneşi ve yıldızları çok güzel. Mozaiklere dahi konu olmuş. Demek Kral Anastasius da yıldızları seviyordu. Acaba o da tahtta uyuyor muydu?" dedi Ayla.

Sunağın arkasından kilise kısmına geçtiler. Kilise geniş uzundu ve şimdiye kadar gördükleri en büyük kiliseydi. Tavanı ise tuğlalarla örülmüştü. Yan mekâna geçtiler. Geniş kubbeli bir odaya geldiklerinde Nisane açıkladı:

"Burası Theodora'nın kubbesi. Kubbenin çapı 10,5 metre ve eskiden yemekhane olarak kullanılmış. Arkadan Beth Kadişe'ye gidilir."

"Beth Kadişe'yi Deyrulzafaran Manastırı'nda gördük!" dedi Leyla.

Avluya çıktılar. Nisane üst tarafları göstererek "Manastırın üst katlarında okul, yatakhane ve metropolitin kabul odası bulunur," dedi.

Merdivenlerden Gabriel, Gevargis ve Yusuf geliyordu.

"Harika bir yermiş!" dedi Yusuf.

"Taht var mı?" sordu Gabriel.

"Var, isteyen içeride isteyen dışarıda uyur," dedi Nisane.

"Kim bilir yıldızlar burada ne kadar aydınlıktır…" diye iç geçirdi Ayla.

Gevargis'in babası, "Artık ayrılma zamanı geldi. Gabriel, iki hafta sonra görüşmek üzere oğlum. Eminim çok iyi vakit geçireceksin," dedi.

"Döndüğünde belki sana telkâriden anahtarlık yaparım," dedi Gevargis ve gülerek gözünü kırptı.

"Umarım iki hafta çabuk geçer. Seni özleyeceğiz," dedi Ayla.

Gabriel ve Gevargis'in babasının öğretmeni grubu ana kapıya götürdü.

Gabriel, "Ayla! Ödevin başlığına karar verdin mi?" diye sordu. Ayla başını salladı.

“Henüz karar veremedim” dedi. Arabaya bindiler.

“İki hafta sonra görüşmek üzere,” dedi Gabriel ve peşlerinden el salladı.

Mardin’e dönerken Ayla gökyüzünde parlayan güneşe baktı. Tur Abdin’in bereketi olan güneşe. “Galiba ödevim için başlık buldum. Tur Abdin’de Güneşin İzinde” diye mırıldandı.

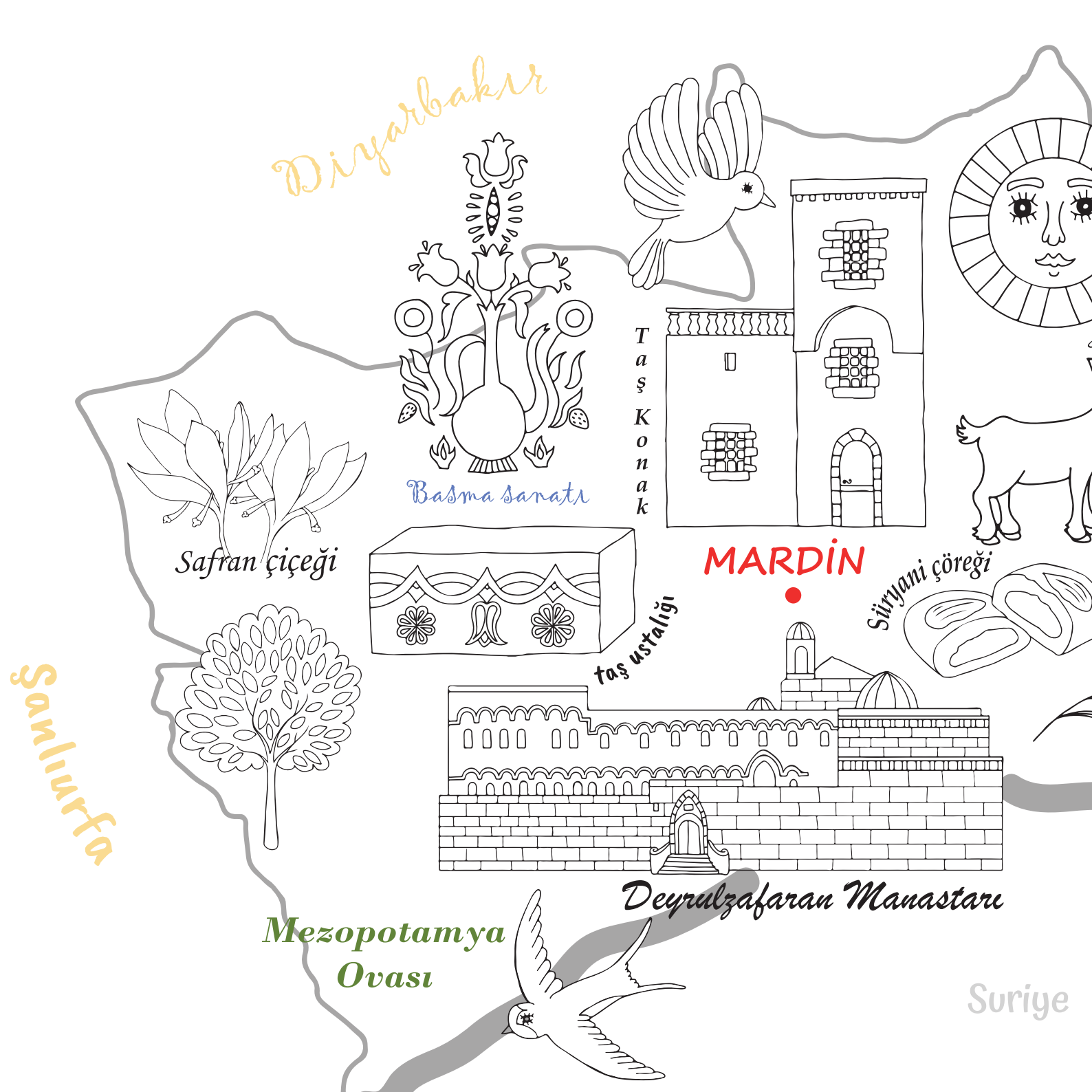
Diyarbakır
Basma sanatı
Taş Konak
Safran çiçeği
MARDİN
taş ustalığı
Süryani çöreği
Şanlıurfa
Deyrulzafaran Manastarı
Mezopotamya Ovası
Suriye

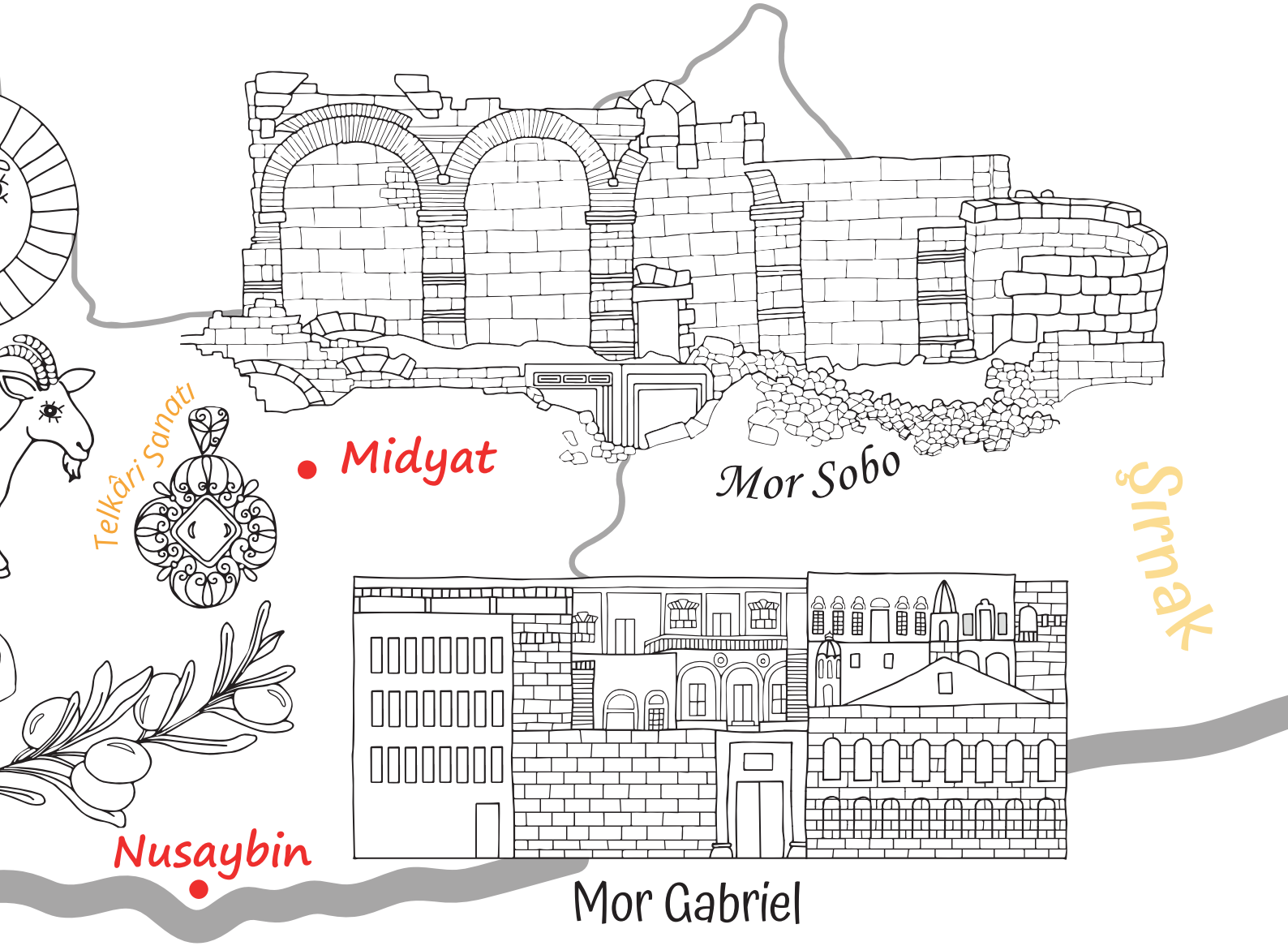

Mardin haritasını
dilediğin gibi boya!

Genel Bilgiler
Mardin ve Tur Abdin

Mardin Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir şehirdir. Şehir 1.083 metre yüksekliğindeki bir tepenin güneye bakan yamacında kurulmuştur ve günümüzde Yenişehir batıya doğru yayılmaktadır. Mardin'in tarih boyunca farklı isimleri olmuştur: Marida, Mardia, Merdin, Maridin, Marde ve sonunda Osmanlı döneminde Mardin denmiştir.

Şehrin tepesinde, çeşitli medeniyetler tarafından kullanılmış, Mardin'in simgelerinden biri olan Mardin Kalesi bulunur. 10. yüzyılda Mardin'de hüküm süren Hamdaniler bu kaleye "Şahin Kalesi" anlamına gelen El-Bez ismini vermişlerdir. Kale o kadar güçlü korumuştur ki, 14. yüzyılda kaleyi zapt etmek isteyen Timurlenk başarılı olamamıştır.

Kalenin dışındaki şehir de güçlü bir sur ile korunmuştur, hatta günümüzde Mardin'in bazı mahallelerinde bu surun kalıntıları halen görülmektedir. Tarihçi İbn Şaddad 13. yüzyılda Mardin'i ziyaret ettiğinde bu surun ve altı kapısının ihtişamından hayranlıkla bahsetmiştir.

Mardin'in içinde bulunduğu bölgeye tarih boyunca farklı isimler verilmiştir: Mezopotamya, Tur Abdin ve El Cezire. Bu üç tanım günümüzde de kullanılmaktadır.

Eskiçağda Yunanlılar Fırat ve Dicle arasında kalan bölgeye Mezopotamya ismini vermişlerdir. Mardin'in bulunduğu bölge Kuzey Mezopotamya içerisinde yer alır ve dünyada ilk defa insanların avcı toplayıcılıktan yerleşik düzene geçtikleri, tarım yaptıkları, hayvanları ve bitkileri evcilleştirdikleri ve de ilk köylerin oluştuğu bölgelerden biridir. Süryanicede Tur Abdin, "Allah'ın kullarının dağı" anlamına gelir. Tur Abdin, Türkiye haritasında Mardin Eşiği olarak gösterilir. Doğuda Dicle, batıda Karacadağı ve kuzeyde Diyarbakır düzlüğü arasında uzanan geniş bir bölgeyi kapsar. MS 1. yüzyıldan itibaren bu bölgedeki Süryaniler Hristiyanlığı kabul etmiş, önemli kilise ve manastırlar kurmuşlardır. Tur Abdin'in merkezi Midyat'tır. İslam fetihleriyle beraber Diyarbakır Yaylası'ndan Bağdat'a kadar uzanan bölgeye de "ada" anlamına gelen El Cezire denmiştir.

Medeniyetlerin beşiği olarak da bilinen Mardin, Eski Taş Çağı'ndan itibaren ilk toplulukların yaşadığı yerlerden biri olmuştur. Güneyinde bulunan verimli Mezopotamya Ovası ve kuzeye, güneye, batıya ve doğuya sağladığı bağlantı yolları, şehrin ne kadar önemli bir konumda kurulduğunu göstermektedir. Bölgede yapılan arkeolojik çalışmalarda Yeni Taş Çağı ve Bakır Çağı dönemleri ile Hitit, Hurri, Asur, Pers, Part, Sasani, Yunan, Roma, Abbasi, Hamdani ve İlhanlı medeniyetlerine ait izler bulunmuştur. Şehirde ise Asuri, Artuklu, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Osmanlı dönemlerine ait izler bulunmaktadır. Bunun yanında Yahudi, Hristiyan ve İslam dinine ait çeşitli ibadet yapıları vardır.

Şehrin güneyinden geçen, günümüzde Suriye sınırına paralel olan İpek Yolu, Mardin'in zengin bir şehir olmasını desteklemiştir. Dünyanın dört bir yanından gelerek kervanlarıyla buradan geçen tüccarlar, buradaki farklı kültürlerin ve dinlerin bir arada yaşamasına da sebep olmuştur. Günümüzde bu çeşitlilik halen devam etmektedir. Mardinliler "kilisede çan, camide ezan" sözü ile buradaki iki dine saygılarını vurgularlar.

Mini Sözlük

Abbara: Mardin'de sokak aralarında bulunan kemerli geçitlere verilen ad.

Abune: Süryanilerde papaz ve rahiplere hitap şekli. Baba anlamına gelir.

Bumbar: Koyunun kalın bağırsağından yapılan dolma türü.

Büyük Kıyam Bayramı: Paskalya

Erok: İçli köfte

KMKD: Kültürel Mirası Koruma Derneği

Melfono: Süryanicede öğretmen anlamına gelir.

Sembusek: Küçük kapalı lahmacun.

Taka: Mardin evlerinde gündelik eşyaların konulduğu raflara verilen ad. Taş bezemeli takaya da mihrap denir.

Yaldo: Doğuş

*Kitapta bahsi geçen sözlü tarih görüşmeleri için **KMKD**'nin proje boyunca bölgede yaptığı görüşmelerin kayıtlarından da faydalanılmıştır. Bu sözlü tarih görüşmelerine proje internet sitesinden de ulaşılabilir. Ayrıca yine kitapta Mayıs 2019'da İstanbul'da uluslararası akademisyen grup tarafından gerçekleştirilen toplantıda uzmanlar tarafından bahsi geçen öğeler konu edilmiş ve bu kültürel mirasın yaşadığı sorunlar da belirtilmiştir.*

